

Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, Bind V, Hefte 7, 1935

OLUF KOLSRUD
TIL ØSTGRØNLANDS HISTORIE

H. OSTERMANN
DE FØRSTE EFTERRETNINGER
OM ØSTGRØNLÆNDERNE
1752

A. W. BRØGGERS BOKTRYKKERI A/S - OSLO

TIL ØSTGRØNLANDS HISTORIE

Foredrag i Det Norske Geografiske Selskab 28. november 1934

AV

OLUF KOLSRUD

Blandt de emner som Østgrønlands fattige historie byr forskeren, er det ikke uten interesse å undersøke i sammenheng følgende to spørsmål:

Først, hvad man i gamle dage visste — eller mente å vite — om Østgrønlands befolkningsforhold.

Og dernæst: hvordan det er gått til, at størstedelen av østkysten, særlig Sydøstgrønland, er blitt avfolket i nyere tid.

I.

Grønlands lange østkyst, som har en utstrekning av 2800 kilometer, fra 60° til 82° N Br., var inntil for vel hundrede år siden så å si et terra incognita. Vestgrønland var vel kjent. Der lå de to norske bygder som var grunnlagt av Eirik Raude i 985 mellom 60° og 65° N, der lå de tretten norske kolonier, som var opprettet av Hans Egede og det Bergenske Grønlandskompani og deres efterfølgere i tiden fra 1721 til 1775 mellom 60° og 73° N.

Annerledes med østkysten. Den brede strøm av drivis fra nordpolsbassenget, som stryker langs hele kysten fra nord mot syd, utgjorde en farefull og fryktelig hindring for sjøfarerne som vilde søke inn til land. Det fremgår av den glimrende skildring av Grønlandshavet i Kongespeilet fra 1250-årene, at våre fedre godt kjente drivisen og dens tragedier fra sine ferder til de norrøne bygder på Vestgrønland.

»Det hev ideleg hendt, — heter det — at folk hev søkt til lands for snart, og difor hev dei kome inn i isen. Sume av deim hev daa sett til der; men sume hev òg kome utor, og me hev sét nokre av deim og høyrte deira rødder og fraasegner. Men denne raadi hev dei teke, alle dei som er komne inn i ei røk i isen: dei hev teke baatane

sine og drege deim med seg paa isen, og soleis hev dei leita seg til lands; men havskipet og alt anna gods hev vorte att og vorte burt-tynt. Men sume hev halde til ute paa isen ei fire-fem dagar, og sume enndaa lenger, fyrr dei hev naatt land«¹.

I Sturlunga saga fortelles det om presten Ingemund Torgeirsson, som fór med et skip, hette Stangarfole, fra Bergen til Grønland i kong Sverres tid, sammen med mange islandske og norske menn, »gode drenger«. Deres skip, heter det, kom til Grønlands ubygder, og hele mannskapet omkom. Fjorten år efter, i året 1200, blev skipet og syv menns lik, blandt dem presten Ingemund, funnet i en berghule, til-likemed en beretning om deres død, skrevet med runer paa vokstavler².

Slike forlis hendte mange ganger, — flere enn sagaer og årbøker vet å fortelle om. På Harald Hardrådes tid levde det en grønlandling som kalltes »Líka-Loðinn«. Dette tilnavn fikk han derav, at han ofte om sommeren reiste op i de nordre ubygder, og flyttet med sig til kirken likene av skibbrudne mennesker som han fant i hellerer og bergskuter, og ofte lå der — heter det — beretninger, ristet med runer, om deres ulykker og lidelser. — Blandt disse nevnes kong Olav den helliges søstersønn Finn Feginn og hans skipsfolk, som blev funnet ved Finnsbuðir, østenfor jøklen på Grønland³. På deres graver hadde de efterlevende reist store stenkors, som siden stod i flere hundrede år⁴.

Noen norrøn bosetning fant aldri sted på Grønlands utløgjelige østkyst⁵. De norrøne grønlandinger, som var bosatt på vestkysten, kalte landet mot øst og nord for »úbygðir«. Nordmannen Ivar Bårdsson taler i sin Grønlandsbeskrivelse fra 1360-årene om »Korsø«, som lå langt øst bortimot isbergene, og hvor Domkirken i Garðar eide rettigheten til å veide kvitbjørn. Og han tilføier: »Da er intet øster lenger, det man kan se, uden is og sne baade til land og vand«⁶.

Ubygden på østkysten ansåes allikevel ikke for øde. Man visste i middelalderen å fortelle adskillig om levende vesener som opholdt sig der.

¹ Konge-Speilet, Chra. 1848, s. 40; Kongsspegelen, umsett av Kr. Audne, 3. utg., Oslo 1926, s. 63—4.

² Grønlands historiske Mindesmærker II, s. 754. III, s. 8.

³ ib. II, s. 656, 662.

⁴ ib. III, s. 253.

⁵ Norrøne ruiner er hittil ikke påvist nordenfor Lindenowfjorden, 60° 30' N. [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1933, s. 43.

⁶ Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 253.

Torgils Orrabeinsfostre med sin huslyd drog fra Island til Grønland i året 999, men skipet forliste ved Grønlandsjøklene, og de måtte overvintre på kysten, i en sand-vik mellem to store jøkler. En morgen så Torgils et stort sjødyr opdrevet i en våk, og to trollkoner som bandt store byrder av dyrets kjøt. Han jaget konene bort med sitt sverd og tok selv dyret. På veien sydover til bygden så de igjen to trollkoner, som straks forsvant¹.

Torgils's farefulle ferd er skildret i en s en islandsk saga, Fl oamannasaga fra henimot 1400, og selv om beretningen må antas   inneholde en historisk kjerne, forbyr sagaens eventyrlig utsmykkede karakter oss   ta den som et vidnesbyrd om eskimoisk befolkning på østkysten allerede omkring år 1000. Vi tør ikke slutte mere av beretningen enn, at man på sagaens tid, omkring 1400, regnet med eller visste om eskimoer på Grønlands  stkyst.

Eskimoene eller skr elinge, som de norrøne gr nlendinger ofte støtte sammen med på vestkysten, blev på grunn av sitt fremmedartede utseende og vesen betraktet med en skrekkblandet uhygge. I den senere del av middelalderen blev de regnet for troll, og kaltes troll.² — Denne forestilling er uten tvil gammel. Allerede Historia Norvegiæ — den eldste Norges-historie, omkring 1170 — forteller underlige ting om, hvordan norrøne våben virket på de små-mennesker (homunciones) som bodde nordenf r grønlendingene, og som man kalte skr elinger³. Når de blir såret levende med våpen, blir deres s r hvite uten   bl de, men når de er døde, holder blodet næsten ikke op   renne. Skr elinge optrer i Torfinn Karlsevnes saga sammen med einf tingene, fantasi-vesener som fra oldtidens klassiske litteratur hadde funnet vei til Vinland og nu gjorde norrøne menn fortred der⁴.

De mangfoldige frasagn om kamper med skr elinger og anfall av skr elinger — både i Vinland, og særlig i nedgangstiden i Grønland —, viser at de blev anset for farlige. De blev aldri regnet for riktige mennesker — på latin kaltes skr elinge i middelalderen »pygm i« —. Og i Grønland, hvor de dukket op nordenf r, og forsvandt nordover,

¹ ib. II, s. 108, 116.

² ib. III, s. 438, 469.

³ Monumenta historica Norvegiæ, udg. ved Gustav Storm, Kra. 1880, s. 76.

⁴ Grønlands historiske Mindesmærker I, s. 432, 434; jfr. himantopodes hos Plinius, Solinus og Adam av Bremen, — og einf tingar i R mbegla og Hauksb k.

blev de henført til den samme ukjente og uhyggelige verden som de mytiske uhyrer, som efter folketroen holdt til i landene nordenom Finnmark og Dumbshav og det egentlige Grønland: Trollabotn, Rísa-land og Jøtunheimar.

Forestillingene om skrælingene som troll står i sammenheng med datidens begrep om Grønlands geografiske utstrekning og form.

Det egentlige »Grønland« var bare den del av det nuværende grønlandske kontinent, som lå langs sydvestkysten, — de grønne grasklædte fjorder og daler hvor Eirik Raude og hans følge hadde slått sig ned og grunnlagt to bygder, Eystribygð og Vestribygð. Dette område utgjorde, ifølge Kongespeilet, tredjedelen av et bispedømme, en angivelse som svarer godt til de virkelige forhold sammenlignet med bispedømmene i Syd-Norge i datiden. Men hvor langt det ubyggede land for øvrig strakte sig mot nord og øst og vest, var man uviss om.

Den eldste forfatter som omtaler Grønland, Adam av Bremen, i 1070-årene, regnet både [Grønland og Vinland og Hålogaland for øyer ute i storhavet, likesom Island; han sier at menneskene på Grønland blir blågrønne (cærulei) av saltvannet, og av det, mener han, har landet fåt sitt navn, og han skildrer dem som grusomme og farlige sjørøvere¹.

Ubundne av lærde teorier om Grønland som en øy, tenkte nordmennene og islendingene sig, at Grønland var landfast med Nord-Europa. »Fra Bjarmeland — heter det i den eldste islandske jordbeskrivelse omkring 1150 — gaar ubygget land mot nord, inn til Grønland«². Eller tydeligere i en annen utgave av samme skrift: »Nord for Norge er Finnmark. Derfra viker landet mot nordøst, og saa mot øst, før en kommer til Bjarmeland. . . Fra Bjarmeland går landet til ubygdene mot nord, like til det at Grønland begynner«³.

I Gripla — et senere geografisk skrift — skildres denne landforbindelse anskuelig: »Fra Bjarmeland ligger ubygdene nord like til det som kalles Grønland. Men havsbotner gaar der op med landet, og landet viker mot sydvest; der er jøkler og fjorder, øyer ligger utenfor jøklerne. Til den ene jøkelen har de ikke undersøkt; til den andre er

¹ Magistri Adami Bremensis Gesta Hammaburgensis Ecclesie Pontificum, lib. IV, c. 37 (hg. v. B. Schmeidler, 1917, s. 274).

² Alfræði íslenzk, I, udg. ved Kr. Kálund, Kbh. 1908, s. 12.

³ Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 216.

det en halv maanedes ferd, til den tredje en ukes ferd; den er nærmest bygden; den heter Hvítserk; da viker landet mot nord«¹.

Også den nøkterne forfatter av Kongespeilet slutter sig til det som han sier var den almindelige mening på hans tid, — at Grønland ikke var noen øy, men et fastland som henger i hop med andre fastland, og han beviser dette med å nevne, at det på Grønland lever mange dyr — hare, varg og rein — som ikke pleier finnes på øyer, men som selv må ha rent dit fra andre fastland².

Derfor trodde man, at det gikk an å fare til fots fra Grønland til Norge³. Og på Island fortaltes det i middelalderen en fornsaga om en mann som hette Hall, »den eneste for hvem det lykkedes aa komme landveien til fots fra Grønland over fjell og jøkler og alle ødemarker og forbi alle havsbotner til Gandvik [d. e. Kvitesjøen, ved Bjarmeland], og saa til Norge. Han leide med sig en geit og levde av melken hennes; han traff oftest daler og smale aapninger mellem jøklene, saa at geita kunde fø sig enten av gras eller skog«. Mannen blev siden kalt Hall geit⁴.

Før denne landbro blev slått mellem Grønland og Bjarmeland, trodde man at Ginnungagap var ytterst oppe i Nordhavet, og Adam av Bremen forteller om farefulle ferder der op som blev gjort omkring 1050, først av frisiske adelsmenn⁵ og siden av kong Harald Hardråde⁶ for å undersøke havsvelget på jordskivens ytterkant.

Da friserne kom ut av tåkeheimen igjen, støtte de på en bebodd øy, hvor det levde ovdigre mennesker i underjordiske huler, — kykloper —, som vøktet gullskatter med store hunder.

Et lignende sagn er innflettet i den eldste Norgeshistorie, omkring 1170. På veien fra Island til Norge blev noen sjøfarere drevet av vind og strøm op i tåkeheimen, »de naadde omsider land mellem grønlendingene og bjarmene, hvor de paastod at de hadde funnet folk av uvanlig størrelse og jomfruenes land (virginum terra)«⁷. Om disse jomfruer »sies det at de undfanger ved aa smake vann«.

¹ ib. III, s. 222, 224.

² Konge-Speilet, Chra. 1848, s. 42.

³ Alfræði islenszk, II, udg. ved N. Beckman og Kr. Kålund, Kbh. 1914—16, s. 104.

⁴ Grønlands historiske Mindesmerker III, s. 524—5.

⁵ Adami Bremensis Gesta, lib. IV, c. 40 (Schmeidler, s. 276).

⁶ ib. lib. IV, c. 39 (s. 276).

⁷ Monumenta historica Norvegiæ, s. 75.

Ikke bare risene, men også jomfruene har denne historieskriver lest om hos Adam av Bremen. Det eventyrlige jomfruland oppe ved Nordhavet er intet annet enn Kvænland — kvænenes land —, som Adam — likesom andre — oversatte med »terra feminarum«, kvinneland, og identifiserte med grekernes Amazoneland¹. Om kvinneland eller jomfruland på lykkelige øyer vest i havet talte også irske sagn². Og denne forestilling går igjen i den færøyske folkevisen om Gongu-Rolv; han var hos en rise i Trollabotn i seks år, da skiltes han fra risen, som bar ham og en gullkiste derfra og til Moyjaland, og siden kom Rolv til Trondheim³.

Omkring år 1200 visste Saxo Grammaticus å fortelle, at nordenfor Norge ligger et land, hvis navn og omfang ingen har rede på; det bor ingen mennesker der, men landet er fullt av underlige utysker, og det er skilt fra Norge ved et umåtelig og utrygt hav⁴.

Disse utysker skildrer Saxo siden, i beretningen om (nordmannen?) Torkell Adalfares eventyrlige ferd til Utgard i kong Gorm den gamles tid. Seilasen gikk — heter det — »dit, hvor sol ei skinner og stjerner ei sees, hvor dagen ikke kjennes, men et evig mulm og mørke ruger«. Torkell kom frem til to land,⁵ som laa ved verdens ende; der fant han først kjempestore svartalver med neser som lange horn, boende i berg-huler, og siden opsøkte han Utgarde-Loke selv, som bodde dypt inne i et veldig fjell, blandt kryp og ormer, vokter av flyvende draker⁵.

Forestillingen om landbroen fra Bjarmeland til Grønland må være oppkommen efterat Svalbard var opdaget, år 1194⁶, kanskje også Novaja Zemljá, og man ellers overalt hadde støtt på iskanten rundt hele Nordhavet fra nordøst ved Bjarmeland og til Kvitserk ved Grønlandsbygdenes grense⁷. Da Nordhavet således blev lukket, flyttet de lærde

¹ Adami Bremensis Gesta, lib. IV, c. 19 (Schmeidler, s. 246—7).

² Fridtjof Nansen, Nord i Taakeheimen, Kra. 1911, s. 269.

³ Færøiske Kvæder, samlede ved V. U. Hammershaimb, II, Kbh. 1855, s. 138.

⁴ Saxonis Grammatici Historia Danica, rec. P. E. Müller et J. M. Velschow, I, Havnæ 1839, s. 17—18 = Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 425—6; Saksnes Danesaga, oversat af Jørgen Olrik, Kbh. 1901—9, I, s. 22.

⁵ Saxonis Grammatici Historia Danica I, s. 419—33; Saksnes Danesaga, oversat af Jørgen Olrik, II, s. 119—35.

⁶ Islandske Annaler indtil 1578, udg. ved Gustav Storm, Chra. 1888, s. 22, 62, 121, 181, 477; Flateyjarbók III, Chra. 1868, s. 520.

⁷ Sammenlign de to karter hos Nansen, s. 411 og 291.

Ginnungagap og anbragte det mellem Grønland og Vinland¹. Til gjengjeld blev der nu plass i de ukjente ubygdter rundt Nordhavet ikke bare for de mytiske uvætter, som man før hadde funnet deroppe, men også for fabelaktige folkeferd og underlige dyr.

Der finnes en hel rekke islandske eventyr-sagaer — om Bård Snæfellsås, om Kroka-Rev, om Gjest Bårdsson, om Orvar-Odd, om Halvdan Eysteinnsson, om Samson fagre, og andre, — som utførlig skildrer ferder til Grønlands ubygdter (som ofte kalles Helluland), eller til Svalbard, landet nordenfor Dumbshav eller havsbotnene. Disse land er fulle av fjell og jøkler, fjorder og øyer, de er rike på fisk og sel og kval og kvitbjørn, her lever jøtner eller troll, som er klædt i skinn og bor i berghuler, de er menneskeætere, og eier gull og sølv, og har en konge over sig².

I en beskrivelse av kongeriket Norge, innsendt til pave Nicolaus V omkring 1450, fortelles det, at dette rike er vidt utstrakt mot vest, og ved Grønlandsskogen lever det udyr av menneskelig utseende, som har hårede lemmer, og hvilke folket kaller »ville mennesker«; der skal man aldri se solens lys, men hele året er der en mørk og fryktelig natt. Allikevel vokser der trer, og man treffer der mange gruelige dyr. »Og naar man drar vestover henimot dette lands fjell, bor dèr pygméer i skikkelse av smaa menn, bare en alen høie. Naar de ser mennesker, samler de sig og gjemmer sig i landets huler, likesom en maur-sverm. Man kann ikke søire over dem, for de venter ikke til man overfaller dem. De lever av raatt kjøt og kokt fisk«. Går man videre henimot de høieste skoger, finner man ovstore og sterke kjemper, som bor på en utilgjengelig øy mellom to svære elver; de lever av ville dyr, og særlig av mark som de føder op så de blir store som sauer³.

De norrøne forestillinger om det grønlandske fastland blev innført i europeisk kartografi av dansken Claudius Clavus gjennom hans to Nordens-karter, hvorav det første er tegnet antagelig mellom 1424 og 1427, det annet (Nancykartet), som fikk størst betydning, noget senere.

¹ Gustav Storm, Ginnungagap i Mythologien og i Geografien. Arkiv för nordisk filologi VI (N. F. II), Lund 1890, s. 340—50.

² Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 516—28.

³ Det Norske Geografiske Selskabs Aarvog X, 1898—99, s. 9.

Fra det tredje nes på 71° på Grønlands østkyst, sier han, »strekker et uhyre land sig mot øst like til Russland. Men i dette lands nordlige deler bor de vantro kareler, hvis omraade rekker like under Nordpolen, mot østens Serer [d. e. vel Kina]«. Han mener, at karelene egentlig holder til på den andre siden av Nordpolen, og derfra kommer de stadig i store hærskarer ned i Grønland. Videre forteller han, at fra Norges nordligste grensepunkt og vestover bor først vill-lappene, ville og haarete mennesker som betaler Norges konge skatt, »og derefter lengere mot vest kommer pygméene som er en alen lange; dem har jeg set — sier han — efterat de var fanget paa havet i en skinnbaat, som nu henger i domkirken i Nidaros; dèr er det likeledes et langt fartøi av skinn, som ogsaa engang blev tatt med slike pygméer«. Altså en kajak og en umiak (konebåt) — de første eksemplarer av disse, som er kjent i Europa¹.

Karelene har Claudius Clavus tatt fra eldre karter, hvor de fantes nordøst for Norge; derfra har han flyttet dem vestover på sitt kart, og senere er de vel blitt blandet sammen med skrælingene². På hans yngre kart finner man nordøstover fra Grønland først de vantro kareler, derefter pygméer, og tilslutt »vill-lapper«. På hans annet kart møter vi også einføtingene og de antikke fabelfugler griffene, som bodde nær hyperboréene.

Grønland selv har Claudius Clavus utstyrt rikelig med stedsnavn, både på østkysten og på vestkysten. Men navnene røber ikke noen virkelig geografisk kunnskap; for om man leser dem efter hinannen, får man ut følgende:

Thær boer eyn manh ij eyn Groenenlandz aa,
 ooc Spieldebodh mundhe hanyd heyde.
 Meer hawer han aff uidesildh [eller: lusefeld?],
 een hanh hawer flesk hynth feyde.
 Nordhum driwer sandhin paa new new

Verset er tatt fra en folkevise, som vi har i en senere form på svensk; der lyder det så³:

¹ A. A. Bjørnbo u. Carl S. Petersen, *Der Däne Claudius Claussøn Swart*, Innsbruck 1909, s. 130, 144—5, 144.

² Nansen, s. 352.

³ *Danske Studier* 1907, s. 228.

Dher bodde enn kiempe vid Helsingborg,
kung Speleman mände han heta.
Visst hade han mera boda sölf,
än andra fläsket dhet feta.

Uren driver noran, och hafvet sunnan för noran.

De kilder som her er anført, viser hvor rent mangelfullt kjennskapet til Østgrønland og dets beboere var i middelalderen. Ja, kann man i det hele ta disse eventyr og fabler som vidnesbyrd om, at Østgrønland virkelig var befolket av eskimoer?

Der er et par andre kilder, som synes å peke i den retning.

Om sjøfarene Didrik Pining og Hans Pothorst, som — i følge med (den norske?) skipper Jon Skolv — blev utsendt av kong Christiern I til Grønland i 1470-årene, vet Olaus Magnus å fortelle i sitt bekjente verk om Norden (1555), at de holdt til på berget Hvitserk, som sies å ligge midt i havet mellem Island og Grønland, og han ledsager dette kapitel med en avbildning av en våbenkamp mellem en européer og en pygmé¹.

Omkring 90 år før denne tid, på 1380-tallet, opholdt den vidt bereiste islending Bjørn Einarsson Jorsalafare sig et par år på Grønland. I hans reisebok, hvorav et bruddstykke er bevart, heter det: »Bjørn Jorsalafare anlöp Gunnbjørnsøyene, som ligger mot nordvest ut fra Isafjords munning. Han fant ut, at de var bebodde, men en gjente advarte ham, at han ikke oftere skulde utsette sine folk for fare ved aa late dem gaa i land der«².

De berømte Gunnbjørnsøyer — eller Gunnbjørnsskjær — var det første som var sett av Grønland, opdaget vest for Island av nordmannen Gunnbjørn Ulvsson omkring 870. Om Gunnbjørnsskjærs beliggenhet har der vært forskjellige meninger, både i eldre og nyere tid. Men efter alt å dømme må de øyer, som Bjørn Einarsson fant bebodde, være å søke i Angmagssalik-distriktet ikke nordvest, men rett vest for Island, — det område som kanskje er best skikket for eskimoisk bebyggelse på hele Østgrønland.

¹ Historia de gentibus septentrionalibus, autore Olao Magno Gotho archiepiscopo Upsalensi, Romae 1555, lib. II, c. XI, s. 70 = Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 475—6. — Jfr. litteraturhenvisningene i verket Greenland, I, Copenhagen & London 1928, s. 2, note.

² Grønlands historiske Mindesmærker I, s. 110—2.

Vi kjenner ingen sikker tidligere etterretning om eskimoer på Grønlands østkyst¹. Men vi vet av de islandske årbøker, at i 1379 herjet skrælingene på grønlendingene i Eystribygð, drap 18 menn og tok 2 gutter tilfange². Av Ivar Bårdssons Grønlandsbeskrivelse vet vi, at flere år før var de kommet til Vestribygð, som lå øde etter deres besøk³. Med andre ord, skrælingene var på fremrykning nordenfra nedover vestkysten, — og det fortelles at de kom igjen i store flokker til Eystribygð omkring 1418⁴.

Av disse etterretninger tør vi kanskje dra den slutning, at eskimoene på 1300-tallet har vært på vandring: nedover langs vestkysten — omkring Grønlands søndre odde — og videre nordover langs østkysten så langt de kunde komme. Her har da Bjørn Einarsson sett dem i 1380-årene, omtrent på $65\frac{1}{2}^{\circ}$ — 66° N, og Didrik Pining har kanskje støtt sammen med dem i 1470-årene.

Claudius Clavus hadde gjort de grønlandske pygméer til lappenes nærmeste granner. Etterhånden som de mytiske og fabelaktige vesener forsvant fra det imaginære fastland nordom Nordhavet, rykket Grønlands små innbyggere etter og tok deres plass, og begrepet Grønland vokste til å omfatte hele den veldige landbue som svinget vestover fra Nord-Europa.

Erkebiskop Erik Walkendorf gir et klart uttrykk for denne forestilling i sin beskrivelse av Finnmark, som han innsendte til pave Leo X omkring 1520.

»Finnmark — sier han — har imot nordnordvest et folk av ringe og lav vekst, nemlig en og en halv alen, som sedvanlig kalles skrælinger. De er et ukrigersk folk, thi femten av dem vaager ikke aa nærme sig en kristen eller russer, enten til kamp eller til samtale. De bor i underjordiske hus, saa at man ikke kan undersøke eller fange dem. De dyrker guder«⁵.

Til den tyske geograf Jacob Ziegler, som Erik Walkendorf talte med i Rom i 1522, påstod erkebiskopen bestemt, at havet ved Finn-

¹ Jfr. ovenfor s. 383, om Torgils Orrabeinsfostre.

² Islandske Annaler indtil 1578, udg. ved Gustav Storm, s. 364 (Gottskalks annaler).

³ Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 259.

⁴ Pave Nicolaus V's bulle »Ex injuncto nobis«, Rom 20. sept. 1448. Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 170 = Norges gamle love 1388—1604, II, Chra. 1914—34, s. 336.

⁵ Erik Walkendorf, Finnmarkens Beskrivelse, udg. af K. H. Karlsson og Gustav Storm, Kra. 1902, s. 11—12.

mark og Vardøhus bøiet sig i en vinkel bortimot Grønland. »Lappene — skriver Ziegler — stemmer overens med grønendingene i trolldoms-kunster, og de hverken vedtar eller forkaster den kristne tro. Herved ledes jeg til å mene, at denne likhet mellem begge folk har sin årsak deri at de ved et sammenhengende fastland grenser til hinannen«¹.

En lignende tankegang møter vi en menneskealder senere.

I 1557 hadde Bergen besøk av en engelsk kjøpmann, Edmund Roberts fra London, som inngikk kompaniskap med en rik Bergensborger om handel på Russland (over Kvitesjøen). Engelskmannen fortalte, at da han var i Russland, da »haver han ett ok drukket med det folk som er født paa Grønland ok som drager hvert aar av Grønland ok i Ryssland ok av Ryssland igjen ok til Grønland, ok sagde her hos, at hver vinter daa fører de folk av Grønland deris skatt indudi Ryssland over is ok til første av Ryssland ok de kjende hannom for deris skytsherre. Ok sagde han, at der ligger is baade vinter ok sommer emellom Grønland ok Ryssland, saa man kan baade age ok ferdes der over, uden det er gjort paa en maanets tid om sommeren, ok da er der nogit ovit [d. e. aapent] midt oppaa isen, ok ikke lenger end paa en maanets tid«².

Uten tvil er det samojedene i Nord-Russland, engelskmannen har vært i berøring med. Og grunnlaget for hans geografiske forestillinger finner vi på datidens verdenskart, f. eks. av Gerhard Mercator 1538 eller Caspar Vopell 1545³. En smal havarm skiller polarkontinentet, hvortil Grønland hører og hvor pygméene bor, fra Finnmark og Bjarmeland m. m.

Men det var så langt fra, at disse endrede geografiske forestillinger betydde noen virkelig kunnskap om Østgrønlands innbyggere. Tverimot. Østkysten var like lite kjent som før. Og nu var også de norske bygders beliggenhet på vestkysten gått i glemmeboken. Forbindelsen med det gamle Grønland hadde vært avbrutt i over hundrede år, siden 1412, og veien var glemt.

Nu begyndte man å lete etter det norske Grønland. Man samlet opplysninger fra gamle skrifter om den rette kurs, om fjordenes navn, om kirkene og landets herligheter. Og man planla ekspedisjoner

¹ Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 501—2.

² Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1909, No. 3, s. 21—22.

³ Meddelelser om Grønland XLVIII: A. A. Bjørnbo, Cartographia Groenlandica, Kbh. 1912, s. 262, 293.

— erkebiskop Erik Walkendorf var den første¹ —, men det gikk mere enn femti år, før noen kom avsted. Og da man begynte i 1570-årene, var man helt i villrede, — man lette overalt, fra Novaja Zemljá til Strat Davis.

Man skulde ikke bli klok av datidens karter, gamle eller nye. I 1558 utkom i Venezia en beretning om flere land i Norden, som skulde være opdaget i 1380—90-årene av to italienske sjøfarere, brødrene Nicolò og Antonio Zeno: Frisland, Estland, Engroneland, Estotiland og Ikaria. På det kart, som ledsaget reiseboken, og hvor alle disse land fantes avsatt, var »Engronelant«, som nærmest svarer til det rette Grønland, utstyrt med mange detaljer, fjell, elver, nes og navn, — og nordøst derfra var et annet Grønland, med navnet »Grolandia«, nordenfor havsbotnen. Ved en bred fjord mellom disse land, nær ved et ildsprutende berg omtrent på 75° N, er avsatt et kloster. Av dette anlegg, St. Thomas' dominikanerkloster, blir der gitt en utførlig fantasifull skildring i reiseboken². Der er varme kilder, der er haver med blomster og frukter, og livlig samferdsel med andre land. Fiskernes båter beskrives så nøie, at man ser de eskimoiske kajaker for sig.

Zeniens kart og reisebok, som har vist sig å være opdiktet fra ende til annen³, inneholder det første forsøk i nyere tid på en geografisk lokalisering av et punkt i det gamle Grønland. Ifølge Ivar Bårdsson var der i middelalderen to klostre i Eystribygð⁴; det ene — som var et benediktiner-nonnekloster — lå i Ravnsfjord, og eide sammen med Domkirken holmene i fjorden, hvor der var varme kilder. Klostret og kildene kan med sikkerhet stedfestes til Ûnartoq-fjorden på 60° 30' N.⁵ Zeni-kartet var derfor så vill-ledende som vel mulig.

Med opdagelses-reisene til det gamle Grønland på 1600-tallet kom landets kartografi inn i et nytt stadium. En bestemt teori om de norrøne bygders beliggenhet utviklet sig og blev slått fast for lange tider. I 1634 utgav den nederlandske styrmann og karttegnar Joris

¹ Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 490—4.

² ib. III, s. 564—7.

³ Gustav Storm, om Zeniernes Reiser. Det Norske Geografiske Selskabs Aarvog II, 1890—91, s. 1—22.

⁴ Grønlands historiske Mindesmærker III, s. 254—5, jfr. s. 96.

⁵ ib. III, s. 806; Meddelelser om Grønland LXI, s. 403—4, 446—7; Poul Nørlund, De gamle Nordbobygder ved Verdens Ende, Kbh. 1934, s. 37—8.

Carolus fra Enkhuyzen et kart over Syd-Grønland, hvor han forsøkte å illustrere de gamle norske beretninger, ved å avsette alle de fjorder, hvis norske navn han kjente, på sydøstkysten. Joris Carolus hadde selv faret på Grønland med nederlandske hvalfangere og hadde besøkt sydøstlandet mellom 60° og 66° N, som blev okkupert for Generalstatene i 1616 og kalt Statenland. Siden var han en tid navigasjonslærer ved flaaten i Christian IV's tjeneste, og det er visselig i den tid han opholdt sig i Kjøbenhavn i 1620-årene, at hans Grønlandskart er blitt til¹.

Teorien blev modifisert av kong Frederik III's kartograf Johannes Meier² og siden videre utformet av islendinger og nordmenn. De visste at det gamle norrøne Grønland bestod av to bygder, Vestribygð og Eystribygð. De visste ikke, at begge lå på vestkysten, den ene mellom 60° og $61\frac{1}{2}^\circ$ N, den andre mellom 64° og 65° N. Men av navnene drog man den slutning, at Vestribygð lå på vestkysten og Eystribygð på østkysten.

Den islandske biskop Theodorus Thorlacius er den første som klart fremsetter denne teori, i sitt Grønlandskart fra 1668—69³, som han tilegnet riksadmiralen nordmannen Henrik Bjelke til Elingaard. Teorien blev siden optatt og videre utformet av den kongelige norske historiograf Thormodus Torfæus, hvis Grønlandskart fra 1706⁴ er utarbeidet med bistand av den senere rektor i Christiania Jacob Rasch⁵. Denne karttype, hvor Grønland mere nærmer sig sin virkelige geografiske skikkelse, blev fulgt av Hans Egede i hans Grønlands-kart⁶, og siden av hans sønn biskop Paul Egede, hvis Grønlands-kart fra 1788⁷ gir det mest anskuelige billede av hvad man da visste og mente å vite om det nye og det gamle Grønland.

Efterat den annen kolonisasjon av Vestgrønland var begynt i 1721, blev der gjort det ene forsøk efter det annet på å finne frem til

¹ Meddelelser om Grønland IX, s. 23—4; Greenland I, s. 14.

² Meddelelser om Grønland IX, s. 17—8 og Tav. 5—6; A. Ræstad, Norges høihetsret over Spitsbergen i ældre tid, Kra. 1912, kartbilag 4.

³ Først utgitt av Thormodus Torfæus i hans Gronlandia antiqua, Hauniæ 1706, Tab. IV; Meddelelser om Grønland IX, Tav. 7.

⁴ Thormodus Torfæus, Gronlandia antiqua, Hauniæ 1706, Tab. V.

⁵ L. Daae i Illustreret Nyhedsblad VII, 1858, s. 117; Nordisk tidskrift för bok- och bibliotekväsen I, 1914, s. 340 ff.

⁶ Hans Egede, Det gamle Grønlands Nye Perlustration, Kbh. 1741.

⁷ Paul Egede, Efterretninger om Grønland, Kbh. [1788].

»Østerbygden«, som man mente lå på Grønlands østkyst. Der kan opregnes i alt tretten slike ekspedisjoner i tiden før 1800, den første i 1723, den siste i 1787. Men ingen av dem førte til noget resultat, og bare to kom i berøring med selve østkysten, på en ganske kort strekning: Den (danske?) handelsmann Peder Olsen Walløe arbeidet sig i 1752 i båt rundt Kap Farvel opover langs den allersydligste del av kysten til munningen av Lindenowfjorden, til $60^{\circ} 28' N$.¹ Og nordmannen Anders Olsen, fra Senja, som på sine gamle dager var bosatt som bonde i selve Garðar (Igaliko), prøvde i 1783 samme vei, men kom ikke stort lenger.² Med beundringsverdig mod og energi gjorde den unge løytnant Christian Thestrup Egede, Hans Egedes sønnesønn, i 1787 seks tapre forsøk på å trenge gjennom drivisbeltet fra Island, men klarte det ikke³. Og da man i 1790-årene kom på det rene med, at Østerbygden i virkeligheten var å søke sydligst på Vestgrønland, etter påvisning av holsteneren H. P. von Eggers⁴ og nordmannen Johan Christian Mørch⁵, slo man sig til ro hermed, skjønt der ennå lenge var dem som håbet å finne Østerbygden på Østgrønland, bl. a. den svenske opdagelsesreisende Adolf Nordenskiöld⁶ og den danske statsmann Carl Georg Andræ⁷. Den seiglivede teori har tilfulle vist sig å være en illusjon. Der er ikke engang konstatert et eneste sikkert spor etter de gamle nordmenn på Grønlands østkyst.

Imidlertid hadde man utgjennem 1700-tallet etterhvert fått mere og mere kjennskap om Østgrønlands virkelige beboere, og var også kommet i direkte berøring med dem.

¹ Peder Olsen Walløes Dagbøger fra hans Rejser i Grønland 1739—53, udg. af L. Bobé, Kbh. 1927 (Det Grønlandske Selskabs Skrifter V).

² Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1914, s. 105—6.

³ [C. T.] Egede, Reisebeskrivelse til Øster-Grønlands Opdagelse 1786—87, Kbh. 1789.

⁴ H. P. von Eggers, Priisskrift om Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed (1793). Landhusholdningsselskabets Skrifter IV, Kbh. 1794, s. 239—320.

⁵ Joh. Chr. Mørchs Frietimer, 1ste Stykke, 1801, Ny Kgl. Saml. 1976 e 4to; Joh. Chr. Mørch, Tanker om Grønlands Østerbygd, Ny Kgl. Saml. 1976 h 4to. Det Kongelige Bibliotek, Kjøbenhavn.

⁶ Adolf Nordenskiöld, Den andra Dicksonska expeditionen till Grönland år 1883, Stockholm 1885, s. 401.

⁷ Poul Andræ, Geheimkonferentsraad Carl Georg Andræ, III, Kbh. 1911, s. 172—80; Flemming Dahl, Andræ og Østgrønland, Dagens Nyheder (Kjøbenhavn) 14. Oktober 1932, nr. 285; Flemming Dahl, C. G. Andræs Taler, Kbh. 1934.

Til dels var disse etterretninger likeså vidunderlige som dem man visste å fortelle i middelalderen. Hans Egede opregner, i Grønlands Perustration 1741¹, forskjellige vætter som efter eskimoenes tro befolker land og vann på Grønland, blandt andre: »Innuarolit, ere bitte smaa Folk, ligesom Pygmæer, og skal findes paa den Øster-Siide«. »Erkligtit skal der imod være et slags grumme Folk, som skal have Snude ligesom Hunde; de skal og være paa den Øster-Siide«².

Men der kom også nøkterne og troverdige frasagn om folket på østkysten. Hollendere som fór på Grønland, berettet for Hans Egede, at noen av deres skip undertiden hadde drevet handel med de ville i de ytterste havskjer³. To gamle varder på sydøstkysten, på forbjerget Cap Rantzau (61° 46' N) og på øen Uvdorsuutit (62° 30' N), har man satt i forbindelse med disse hollenderes besøk⁴.

I 1728 fortalte sydvestgrønendinger, som kom fra landet nærmest Statenhuk til Godthåb, at østlendinger hadde vært hos dem i 1726 og byttet hvalbarder mot andre saker, og at vestlendingene stundom fór »om paa den østre Side«, men de visste ikke noget nærmere å oplyse om stedets eller innbyggernes beskaffenhet⁵.

I 1733 fikk Egede vite av en gammel sydvestgrønlandsk kvinne, som kom til Godthåb, at hun med flere for noen tid siden hadde vært næsten like så langt omkring Statenhuk på østkysten som fra hukken og til Godthåb på vestsiden. »Der var Folk nok at finde allevegne«. Vestlendingene »pleiede ofte at besøge« østlendingene, og

¹ Hans Egede, Det gamle Grønlands Nye Perustration, Kbh. 1741, s. 110, note o = Meddelelser om Grønland LIV, s. 393, note.

² Folkeminneforskningen har vist, at sagnene om disse vesener, inuarudligaq'ene og erqilik'ene, gjemmer minner om fiendtlige indianerstammer som var eskimoenes naboer i Nordamerika før innvandringen til Grønland. Om begge folkefærd se H. Rink, Grønlændernes gamle Tro, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1868, s. 219; W. Thalbitzer, Grønlandske Sagn om Eskimoernes Fortid, Stockholm 1913 (= Populära etnologiska skrifter, utg. af C. V. Hartman, 11). — Sagn om inuarudligaq'ene, se H. Rink, Eskimoiske Eventyr og Sagn, (I), Kbh. 1888, nr. 43 og 116. — Sagn om erqilik'ene, se H. Rink, ibid. (I), nr. 4 og 20; Meddelelser om Grønland X, s. 284—7, og XXXIX, s. 266—8, 270—1, og XL, s. 389—97; Knud Rasmussen, Myter og Sagn fra Grønland, I, Østgrønland, Kbh. 1921, s. 205—10, 237 ff., jfr. billedene ved s. 136 og 240.

³ Hans Egede, Det gamle Grønlands Nye Perustration, s. 21 = Meddelelser om Grønland LIV, s. 324.

⁴ G. Holm og V. Garde, Den danske Konebaads-Expedition til Grønlands Østkyst, Kbh. 1887, s. 177 f., 267.

⁵ Hans Egedes Relation 1728, Meddelelser om Grønland LIV, s. 209.

omvendt, for å tuskhandle. Europeernes skip kunde ikke komme inn til østkysten på grunn av is, men østlendingene byttet til sig smått jernkram av vestlendingene for revskinn, som disse igjen solte til skipene¹.

Det blev sagt Egede, at innbyggerne på østkysten var av samme slag som på vestkysten, men »grumme og Barbariske Folk, der slaer Fremmed(e) ihjel og æder dem op«².

Men i 1750-årene kom der uventet nye og rikholdige etterretninger om østlendingene. På sin båtferd til østkysten møtte Peder Olsen Walløe 1. mai 1752 i Agdluitsoqfjorden sydligst på vestkysten to østlendinger, Parsok og Tingutib, som fortalte at fire familier i 1750 var utvandret fra Ikermiut på østkysten og i 1751 var kommet til vestsiden. To av disse familier hadde nedsatt sig ved Statenhuk, to andre hadde overvintret litt lenger vest. Østkysten var ifølge disse to menn »meget tyndt beboet«; der var »ingen anden Beboelse . . . uden paa nogle faae Næs og Øer, hvor der kunde være 2, i det høieste 4 Huse, og imellem disse Steder kunde der være en to til flere Dages Reise«³. Da Peder Olsen Walløe samme sommer kom over på østsiden, møtte han 15. juli ved Ulineq igjen Parsok og Tingutib og tillike de andre østlendinger, deriblandt en mann ved navn Kingutib; de meddelte ham navnene på fem bebodde steder på østkysten, mellem 61° og 66° N: Auvarqat, Anoritôg, Umívik, Naujamiut og Sermilik⁴.

I begynnelsen av juni samme år fikk den sydligste koloni på Vestgrønland, Frederikshåb (62° N), besøk av 54 konebåter med sørvestlendinger på vei nordover som vanlig på den årstid. Blandt dem var to menn, som bodde like østenfor Statenhuk, og i hvis hus to østlendingefamilier hadde overvintret siste år. Disse to menn var fulle av nyheter, som familienes overhoder Nivek og Kingortok hadde fortalt om sin reise og sitt land. Kjøpmann Lars Dalager har i en hittil utrykt journal⁵ på en meget underholdende måte utførlig gjengitt de »nye uventelige« etterretninger han hørte av disse menn om Østgrønland.

¹ Hans Egedes Relation 1733, Meddelelser om Grønland LIV, s. 267.

² Hans Egede, Det gamle Grønlands Nye Perustration, Kbh. 1741, s. 13 == Meddelelser om Grønland LIV, s. 319.

³ Peder Olsen Walløes Dagbøger, s. 85—6.

⁴ Walløe, s. 95.

⁵ Frederikshaab 10. juni 1752. Mskr. Ledreborg 336 4to, det Kongelige Bibliotek, Kjøbenhavn. En avskrift av denne hittil utrykte, høist interessante beretning blev velvillig meddelt forf. av sogneprest H. Ostermann. Dalagers journal, med flere samtidige etterretninger, blir samtidig hermed offentliggjort av H. Ostermann, Norsk Geografisk Tidsskrift V, 1934—35, s. 414—428.

De to familier hadde vært tre år underveis fra sitt hjemsted til Statenhuk. Reisen hadde de gjort dels med båter, dels med hundesleder. »Adskillige Gange, formedelst de mange foremødende Besværligheder, har de forsaget at tiltræde Reisen videre; men Nivek, som er en Angekok af den fuldkomneste Art, har opmuntret og tillige forsikret dem, at deres Møye skulde glemmes, naar de engang landede paa denne Side. Af dette skulde man slutte — tilføier Dalager — at Øster-Bøydianerne holder den Vestre Deel af Grønland for et Canaans Land.« Østerbygden skildres som full av is, med lite åpent land, skarpt og magert. Dyrelivet var fattig og bestod mest av rever og ryper. Men det land som Nivek kom fra, lengere oppe, var noe bedre; der fantes hvitrev og »et slags Dyr meget større end Ræve, af sortagtig Farve« — kanskje moskusokser. Disse folk levde helt i sin egen verden. Nivek fortalte at »hans Kone og Børn en Dag, medens han var ude paa Fangst, har seet Folk et Stykke borte, som havde kun een Føed, hvorpaa de styltede fort.« Sagatidens einføtingar levde altså fremdeles deroppe. Og slike kultur-redskaper som ullomikker og jernkniver så de første gang på reisen sydover den tredje sommeren, da de nærmet sig Kap Farvel. Visse trekk tyder på at deres hjemsted var adskillig nordenfor Angmagssalik, men hvor, kann ikke lett klargjøres uten mere inngående drøftelser.

En rekke andre meddelelser om østgrønlandingene og deres besøk på vestkysten kom de mähriske brødre for øre i 1752, 1757 og 1762¹. I 1762 berettet de sydgrønlandinger som hadde handlet med disse østlendinger, at det først var i de siste ti år, at østlendingene hadde begynt å gjøre disse farlige handelsreiser sydover².

Den nærmeste foranledning til østlendingenes reiser i 1750-årene var kanskje at noen vestlendinger nyss før hadde besøkt østkysten. Denne reise varte tre år, og de kom så langt, at de så midnattsolen. De fant, at innbyggerne på østkysten var »meget tallrike«, og at de hadde samme sprog som vestlendingene. De reisende var tilbake i Ûnartoq i 1751, og samme år var det, de førnevnte fire østlendingefamilier kom sydover.

¹ David Cranz, *Historie von Grönland . . . insbesondere die Geschichte der dortigen Mission der evangelischen Brüder*, Barby 1765, s. 342—9.

² Cranz, s. 348—9.

Man hørte i denne tid — likesom allerede Hans Egede¹ — adskillig om at østgrønlandingene skulde være menneskeætere — »inug-torumassut«². At menneskeæteri har forekommet på Østgrønland i hårde sulteperioder, også i nyere tid, er sikkert³. Men ryktet herom blev sterkt overdrevet i den første tid. — Og en vestlending visste å fortelle, efter et besøk på østkysten, at der i en fjord bodde grusomme og fabelaktige mennesker, som næsten hver vår kom ned til kysten i større tall. De hadde ikke båter, men østlendingene var redd dem og flyktet for dem, for de skjød efter dem med piler, som de bar i et kogger på ryggen, ødela deres boliger, tok med sig det de kunde bruke, og vendte tilbake til sine fjell⁴.

Sådanne forestillinger om østlendingene som et fientlig og farlig folkeferd begynte å svinne ved århundredets slutning. Den norske kjøpmann i Grønland Johan Christian Mørch sier herom i en utrykt avhandling fra 1800⁵:

»Det er kun faa Aar siden, at man troede Østerlænderne, omtrent paa Godthaabs Høide [64° N], at være Menneskeædere; nu har man lært at kiende dem, indtil Holsteinsborgs Høide [67° N], personlig; de ere de frommeste Mennesker, som kan tænkes; man har hørt om Beboere paa Jacobshavns Høide [69° N], men kiender kun lidet til dem, disse har altsaa end det paahængende Rygte.«

II.

Der var siden 1750-årene inntrådt omstendigheter, som ikke bare endret opfatningen av østlendingene, men som også kom til å virke på østlendingenes egne forhold og fremkalte en avgjørende vending i deres liv og dermed i Sydøstgrønlands befolkningshistorie.

Så lenge det koloniserte område på vestkysten bare strakte sig til Frederikshåb, anlagt 1742 på 62° N, var der ingen forbindelse mellom koloniene og østlendingene.

¹ Se ovenfor s. 396.

² Peder Olsen Walløes Dagbøger, s. 78. Lars Dalagers Journal 10/6 1752, nedenfor s. 417.

³ Ejnar Mikkelsen, De østgrønlandske Eskimoers Historie, Kbh. 1934.

⁴ Hermed siktes til erqilik'ene; se ovenfor s. 395, note 2, og spesielt billedene hos Knud Rasmussen I, ved s. 136 og 240.

⁵ Johan Christian Mørch, En Skiærv til Grønlands Held, Julianehaab den 10de Februar 1800. Ny Kgl. Saml. 1976 f 4to, det Kongelige Bibliotek, Kjøbenhavn. (Efter avskrift av H. Ostermann.) Jfr. Meddelelser om Grønland LXI, s. 653.

Dette forhold endredes, efter at den sydligste del av vestkysten blev kolonisert, nemlig ved opprettelsen av de mähriske brødres misjonsstasjon Lichtenau på $60^{\circ} 32' N$ i 1774, kolonien Julianehåb på $60^{\circ} 43' N$ i 1775, og handelsanlegget Nanortalik på $60^{\circ} 08' N$ i 1797, alle vest for Kap Farvel. Særlig tok Nanortalik sikte på handelen med østlendingene¹, og disse begynte nu å flytte over til sydvestkysten og bosette sig der. Inspektøren i Sydgrønland nordmannen M. N. Myhlenphort opplyser i sin innberetning av 27. juni 1803, at efter Nanortaliks opprettelse som handelsanlegg »samlede Østbøygderne [d. e. folk fra Østgrønlands sydlige del] sig mere og mere deromkring«².

På grunn av den sterke innvandring fra østkysten opviste Julianehåb distrikt et usedvanlig stort antall udøpte innbyggere sammenlignet med de andre kolonier på vestkysten. Forholdet var følgende i Julianehåb, i begge misjoner tilsammen³:

år	døpte	udøpte	i alt
1803	1003	794	1797
1815	1122	781	1903
1820	1310	659	1969
1822	1418	524	1942

Til sammenligning kan anføres, at i 1815 utgjorde folketallet i alle de andre kolonier på vestkysten tilsammen 3 933, hvorav bare 102 var udøpte⁴.

Da det kgl. danske Missions-Collegium ikke hadde råd til å utstrekke sin virksomhet videre mot syd, til »landets ende«, blev denne oppgave overtatt av de mähriske brødre. I 1822 fikk de tillatelse til å opprette en ny stasjon for å drive misjonsarbeide blandt hedningene rundt Statenhuk, dog således at den danske misjons distrikt ikke berørtes herav. Misjonæren Johann Conrad Kleinschmidt fra Lichtenau foretok samme år en reise sydøstover, hvis resultat blev anlegget av brødrenes 2nen misjonsstasjon i Julianehåb distrikt, opprettet 1824 på $60^{\circ} N$, vest for Kap Farvel, under navnet Friedrichs-thal [nu Frederiksdal], med det spesielle formål å dra de hedenske

¹ Det Skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter V, 1809, s. 186; Meddelelser om Grønland XXXV, s. 483.

² Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1918, s. 8, note 3.

³ Meddelelser om Grønland LXI, s. 470.

⁴ Se Collegial-Tidende for Danmark, XX, 1817, s. 666 f.

østlendinger, som leilighetsvis besøkte vestkysten, til deres samfund, Brødremenigheten.

Så lenge Brødremenigheten virket i Grønland, d. v. s. til år 1900, da dens stasjoner blev overtatt av den danske misjon, blev der omtrent hvert år døpt et antall østlendinger, som blev innført i kirkeboken i Friedrichsthal. Tabellen viser en statistikk for årene 1822—1900, efter opgaver av misjonærene i Friedrichsthal, offentliggjort i »Meddelelser om Grønland«¹. Den gir et instruktivt bilde av bølgegangen i innvandringen fra østkysten til sydvestkysten i løpet av det 19. århundrede. Sterkest er innvandringen i årene 1824—1835; senere kommer større og mindre flokker med lengere mellomrum, i 1848—49, 1859—62, 1872, 1882, 1887, 1892, 1900.

*Antall østlendinger som er døpt og innført i kirkeboken
i Friedrichsthal 1822—1900.*

år	antall	år	antall	år	antall	år	antall
—	—	1841	2	1861	10	1881	2
1822	8	1842	0	1862	10	1882	12
1823	8	1843	1	1863	4	1883	0
1824	68	1844	0	1864	1	1884	0
1825	75	1845	2	1865	4	1885	0
1826	48	1846	4	1866	3	1886	0
1827	22	1847	4	1867	2	1887	50
1828	19	1848	19	1868	2	1888	1
1829	19	1849	12	1869	0	1889	0
1830	39	1850	4	1870	9	1890	0
1831	29	1851	3	1871	1	1891	0
1832	23	1852	15	1872	10	1892	21
1833	20	1853	3	1873	0	1893	0
1834	16	1854	0	1874	2	1894	2
1835	15	1855	1	1875	0	1895	0
1836	8	1856	1	1876	0	1896	0
1837	2	1857	2	1877	0	1897	0
1838	5	1858	9	1878	1	1898	2
1839	0	1859	17	1879	0	1899	0
1840	3	1860	10	1880	0	1900	40

1822—1900 i alt 725

¹ Meddelelser om Grønland X, s. 202; XXXIX, s. 184; LXI, s. 467, jfr. 557.

De mähriske brødre fulgte i sin misjonsvirksomhet mest mulig det prinsipp å samle de dømte eskimoer omkring sine stasjoner for å fastholde dem ved kristendommen. I sin oversikt over den grønlandske befolkning i Julianehåb distrikt (1921) antar O. Bendixen, tidligere inspektør i Sydgrønland, at »vistnok ingen af de indvandrede Østlændinge, der døbttes i dette [Friedrichsthals] Missionariat, paany vendte tilbage til Østkysten«¹. — Brødre misjonærene foretok noen ganger reiser fra Friedrichsthal til den sydligste østkyst, bl. a. 1843 og 1881, men nådde aldri lengere enn til Lindenowfjord². For den hedenske befolkning, som fremdeles blev boende på østkysten, var det uten betydning at deres kristnede stammefreuder, som hadde bosatt sig på vestkysten, dér blev innskrevne i misjonsstasjonens registre over menighetslemmer.

Utenom kolonihandelsstedenes rekkevidde bestod der handelsforbindelse mellom vestgrønlandinger og østgrønlandinger innbyrdes. På øen Aluk 60° 9' N sydligst på østkysten fant der et årlig marked sted, hvor østlendingene møttes med vestlendingene (som her drev klappmyssfangst hver sommer) og byttet til sig europeiske varer av dem³. De nordlige østlendinger, i Angmagssalik-området, pleiet ikke å gjøre handelsreiser den lange vei til vestkysten eller til Aluk, men besøkte de sydlige østlendingers nordligste boplasser, Umîvik, Igdlu-luarssuk, Akorninarmiut og Ūmánaq (fra 64° 20' N til 62° 50' N) for å tilhandle sig de europeiske varer⁴. En handelreise til Aluk blev i 1840 gjort av assistent Ove Kielsen i Nanortalik⁵. Men utover dette punkt nådde kolonihandelen ikke fra sydvestkysten. Østlendingene blev derimot i høiere grad enn før trukket over til vestkysten ved anlegget av to nye utsteder i den østlige del av Julianehåbs distrikt, nemlig: 1834 Østprøven (Ikigait) likeoverfor Friedrichsthal, og henvend 1848 Pamiagdlok eller Ilua litt lenger sydøst på 59° 56' N, 44° 26' V⁶. Pamiagdlok blev ifølge H. Rink⁷ opprettet »fornemmelig for de hedenske

¹ Meddelelser om Grønland LXI, s. 467.

² J. Brodbeck, Nach Osten, Niesky 1882, s. 9 og 28—85.

³ W. A. Graah, Undersøgelser-Reise til Østkysten af Grønland, Kbh. 1832, s. 70; H. Rink, Grønland II, Kbh. 1857, s. 359; H. Rink, Danish Greenland, London 1877, s. 323.

⁴ Meddelelser om Grønland VI, s. 156; X, s. 56.

⁵ Annaler for nordisk Oldkyndighed 1842—43, s. 327.

⁶ Meddelelser om Grønland LXI, s. 451, 557, 530, 606.

⁷ H. Rink, Grønland II, Kbh. 1857, s. 359.

Østlændinges Skyld, som aarlig kommer hertil for at handle«. En dansk-oplært grønlandsk kateket blev ansatt som bestyrer av utstedet, »for om muligt at drage Østlændingene over til den danske Menighed«. — Misjonen blev dog snart igjen helt overlatt til de måhriske brødre. — Markedet på Aluk ophørte i 1860-årene, og østlændingene reiste siden alltid til de danske handelssteder på sydvestkysten¹.

For noen år foreligger der opgaver², som viser, dels at tallet av østlendinger, som innvandret til Julianehåb distrikt i det hele, var forskjellig fra tallet på dømte østlendinger i Friederichsthal, dels at der også igjen foregikk utvandring av østlendinger fra dette distrikt.

år	tilflyttet Julianehåb	fracflyttet distrikt	dømte i Frie- drichsthal
1830	135	?	39
1846—50	107	40	43
1856—60	33	?	39

I 1860 søkte den engelske mineralog I. W. Tayler, som i 6 år hadde opholdt sig og reist i Vestgrønland, den danske regjering om tillatelse til å oprette en stasjon ved en sikker havn sydligst på østkysten, og senere efter hvert flere stasjoner videre nordover, for å drive handel med østgrønlandene og utbrede civilisasjonen blandt dem. »Communication would thus be gradually extended, and another Territory added to the Crown of Denmark«³.

Koncesjon blev gitt ved kgl. resolusjon i 1863, bl. a. med det vilkår, at enhver koloni som Tayler kom til å anlegge, skulde stå under den danske krones høihet og være undergitt dansk lov⁴.

Imidlertid mislykkedes forsøket for Mr. Tayler. Det viste sig umulig å nå inntil land på østkysten på grunn av is og storm, og det

¹ Karl Koldewey, Die zweite deutsche Nordpolarfahrt 1869—70, I, Leipzig 1873, s. 138; G. Holm i [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1880, s. 85.

² Meddelelser om Grønland LXI, s. 466.

³ Skrivelse fra I. W. Tayler til Danmarks Finansminister, dat. Grønland 4. juli 1860. Rigsarkivet, Kjøbenhavn, Akter vedrørende I. W. Tayler.

⁴ Indenrigsministeriets Relations- og Resolutions-Protocol for Aaret 1863, Lit. A, Forestilling til Kongen om I. W. Taylers Koncession paa Østgrønland 7. juni 1863. Rigsarkivet, Kjøbenhavn.

ene av de to dampskip, hvorav Taylers ekspedisjon bestod, blev borte underveis¹. Planen blev derfor opgitt.

Fra kolonisasjonens første hundrede år foreligger der ingensomhelst opgave over folkemengden på østkysten, da overhodet ingen europeer hadde betrådt de bebodde strøk av denne kyst nord for Lindenowfjord. Folketellingen for »Grønland« omfattet bare den koloniserte del av vestkysten².

Den første telling av innbyggerne på den sydlige del av østkysten blev foretatt i 1829 av W. A. Graah på hans opdagelsesreise som nådde fra Kap Farvel til Dannebrog-Ø på 65° 15' 36" N. På denne reise fant Graah 14 bebodde steder mellom Lindenowfjord og Dannebrog-Ø, og meddeler i sin reiseberetning folketallet på hvert av disse steder, med tillegg av de østlendinger som det år var underveis til Aluk³. I Graahs manuskript er oppgavene fullstendigere enn i den trykte utgave av 1832, hvor to bosteder er utelatt og et tredje opført med et formodentlig feilaktig mindre tal. Da Graah til dels benytter meget spesielle og litet kjente bostedsnavn, er i nedenstående tabell disse lokalnavn opført under de mere omfattende navn på fjorder eller egne, hvor de forskjellige bosteder ligger.

Sydøst-Grønlands folketall 1829 ifølge W. A. Graah.

1. <i>Kangerdlugssuatsiaq</i> (Lindenowfjord):	
Narssaq	20
2. <i>Kutak</i> (»Gude«).....	25 [mangler i utg. 1832]
3. <i>Iluileq</i> :	
Ivingmiut.....	12
4. <i>Auvarqat</i> :	
Tâterât	20
5. <i>Anoritôq</i> :	
»Okkosiorbik«	50

¹ Skrivelse fra I. W. Tayler til Danmarks Indenrigsminister, dat. London 28. november 1863. Rigsarkivet, Kjøbenhavn, Akter vedrørende I. W. Tayler.

² 1805 trykt i Det Skandinaviske Litteratur-Selskabs Skrifter V, 1809, tabell ved side 221; 1816 trykt i Collegial-Tidende for Danmark XX, 1817, s. 666 f.

³ W. A. Graah, Undersøgelses-Reise til Østkysten af Grønland, Kbh. 1832, s. 118; ny Udgave, med Indledning og Noter ved Kaj Birket Smith, Kbh. 1932, s. 126 og 169.

<i>Tingmiarmiut:</i>	
6.	»Maneetsuk« 20 [utg. 1832: 8]
7.	»Asiuit« 8 [mangler i utg. 1832]
8.	»Kinarbik« 14
9.	<i>Ũmánaq</i> (»Griffenfeldts Ø«)..... 9
<i>Akorninarmiut:</i>	
10.	»Anarnitsok« 20
11.	»En Øe mellem Omenarsuk og Kope- telik« 38
<i>Igdularssuk:</i>	
12.	Qeqertarssuaq 75
13.	»Kemisak« 90
<i>Umívik:</i>	
14.	»Aluik« 130
	Underveis til Aluk fra forskjellige steder, omtrent 50
	581 [utg. 1832: 536]

Graah oplyser at efter alles utsagn hadde kysten i forrige tider hatt en betydelig større befolkning. Men de sydligere boende var allerede tidligere draget til de mähriske brøders nye etablissement (d. e. Friedrichsthal), og blandt de nordligere var i de siste år mange bortrevne av hunger.

På tilbakeveien sydover i 1830 konstaterte Graah at befolkningen siden 1829 var yderligere sterkt forminsket, idet såvel beboerne ved Lindenowfjord som ved Ivingmiut og en stor del av folket på de nordligere boplasser Qeqertarssuaq og »Kemisak« hadde forlatt sitt hjemsted og nedsatt sig ved Friedrichsthal og Nanortalik.

Han anslo nu folkemengden til 480.

Efter opplysninger om østkystens bebyggelse, meddelt av østlendinger som i 1860 besøkte Pamiagdlok, beregnet daværende utstedsbestyrer i Sárdloq U. F. Rosing innbyggerantallet på østkysten fra Kap Farvel til Angmagssalik til 800 à 1 000¹. Beregningen er uten tvil feilaktig.

¹ H. Rink, *Danish Greenland*, London 1877, s. 322—23; jfr. Henrik Helms, *Grönland und die Grönländer*, Leipzig 1867, s. 12.

Bestemte oplysninger blev i 1863 innsamlet av P. J. E. Lund og U. F. Rosing, som da begge var volontører ved kolonien Julianehåb. Efter disse opgaver, som »ansees for ret paalidelige, kan Antallet af de på Østkysten værende beboede Pladse, som ere bekendte, anslaaes til 13, og de paa samme byggede Huse med Beboere til 52. Hvormange Personer hvert Huus rummer savnes al Oplysning om, men ved mundtlig at tale med de Indfødte, troer man at kunne anslaae Befolkningen til knap 600 Mennesker¹.

I Nordøstgrønland var befolkningen på denne tid helt forsvunnet.

Da landet første gang blev besøkt av en hvit mann, den engelske hvalfanger og prest William Scoresby, 1822, fant han ved Cape Swainson et nylig forlatt bosted, med treaske fra et bål². Året efter, 1823, så den engelske kaptein Douglas Charles Clavering på sydsiden av den øy, som nu bærer hans navn, en liten flokk eskimoer på 12 individer³. Næste gang europeere besøkte landet — den tyske nordpolskspedisjon under Karl Koldewey 1870 — var ingen levende eskimoer mere å se⁴. Om de er død sultedøden, eller om de er utvandret — eller dels det ene, dels det annet — er ennu et uavgjort spørsmål. Ett er i alle fall sikkert: fra nu av var det bare Sydøstgrønland, sønnenfor 70° N, som hadde innbyggere.

I 1879 oplyste østlendinger fra Tingmiarmiut (62° 40' N), som det år kom til Pamiagdlok, at deres hjemsted nu var den sydligste bebodde plass på østkysten, mens kysten tidligere hadde vært bebodd lenger mot syd⁵. — Løitnant G. Holm, som i 1880 talte med de samme østlendinger da de påny besøkte Pamiagdlok, meddeler i sin

¹ Skr. fra kolonibestyrelsen L. F. Larsen i Julianehåb til Indenrigsministeriet, dat. Julianehåb 20. okt. 1863. Rigsarkivet, Kjøbenhavn, Akter vedrørende I. W. Tayler.

² William Scoresby junior, *Journal of a voyage to the Northern Whale-Fishery, including Researches and Discoveries in the Eastern Coast of West Greenland, made in the Summer of 1822*, Edinburgh 1823, s. 186—8.

³ Einar Mikkelsen, *De østgrønlandske Eskimoers Historie*, s. 10—13 (efter Clavering's Journal, trykt i *New Philosophical Journal*, Edinburgh, April—July 1830, s. 1—30).

⁴ Karl Koldewey. *Die zweite deutsche Nordpolarfahrt 1869—1870*, II, Leipzig 1874, s. 144.

⁵ J. Brodbeck, *Nach Osten*, Niesky 1882, s. 18.

innberetning av 2. august 1880¹: »De nordligste Steder ere i det Hele taget de mest beboede, idet Befolkningen sønderpaa tager stærkt af paa Grund af Sult og Sygdomme«.

I årene 1884—85 blev sydøstkysten for annen gang besøkt av en dansk ekspedisjon under ledelse av G. Holm, som nådde til 65° 48' N. Kateket Johannes Hansen, som ledsaget ekspedisjonen, foretok en nøiaktig folketelling over hele strekningen. Hans liste over beboerne, fordelt etter bosteder, med oppgave over navn, alder og kjønn, er trykt i Meddelelser om Grønland².

Ifølge denne telling utgjorde den nordlige stamme i Angmagssalik, som ikke var opdaget av Graah, 413 individer, fordelt på de tre fjordegne Sermilik, Angmagssalik og Sermiligâq. Antallet av de sydlige østlendinger, som holdt til på den av Graah bereiste kyststrekning, var siden 1830 svunnet inn fra 480 til 135, som alle var bosatt i de nordligere egne, nemlig:

Tingmiarmiut	(62° 40' N) . . .	2	hus	37	innb.
Ũmánaq	(62° 50' N) . . .	2	»	36	»
Akorninarmiut	(63° 20' N) . . .	2	»	44	»
Igdluuarssuk	(63° 30' N) . . .	1	»	18	»

En avdeling av ekspedisjonen, som hadde til spesiell oppgave å undersøke kysten syd for Tingmiarmiut, konstaterte, at denne var ubebodd helt til Kap Farvel³.

En ny telling innenfor Angmagssalik-distriktet blev foretatt av den følgende danske ekspedisjon til østkysten under ledelse av C. Ryder 1892. Folketallet her var da gått ned fra 413 i 1884 til 293, altså med 120 individer⁴.

Ryder bereiste ikke kysten syd for Angmagssalik, men av de innfødte dersteds fikk han vite, at av de 413 personer som var opført på folketellingslisten for Angmagssalik 1884, var 118 reist sydover;

¹ [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1880, s. 85; Meddelelser om Grønland VI, s. 67.

² Meddelelser om Grønland X, s. 183—200; XXXIX, s. 188—202.

³ G. Holm og V. Garde, Den danske Konebaads-Expedition, s. 268; Meddelelser om Grønland IX; s. 99; V. Garde i [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1889—90, s. 181.

⁴ Meddelelser om Grønland XVII, s. 143.

ifølge W. Thalbitzer foregikk denne utflytning i 1891¹. Det blev opgitt for Ryder, at de 118 utflyttede i 1892 bodde på følgende steder²:

Umîvik.....	64° 20' N	86
Igdluuarssuk ..	63° 30' N	8
Orqua.....	63° 25' N	16
Ukjent sted			8

Noen anngmagssalikere, som i 1893 befant sig på reise og var bestemt på å bosette sig på vestkysten, vendte tilbake, da de erfarte, at der vilde bli opprettet en handels- og misjonsstasjon i Angmagssalik. Denne blev grunnlagt i 1894.

Folketallet i Angmagssalik-distriktet var ved de første tre folketellinger efter koloniens anlegg

31. desember 1894	247
31. desember 1895	247
31. desember 1896	372.

Den store stigning fra 1895 til 1896 beror på, at der i 1896 kom tilbake 118 sydfra³.

Senere har folketallet i Angmagssalik vært voksende⁴.

For å stanse og muligvis fastholde østgrønlandene på deres reiser til vestkysten blev der i 1893 opprettet en misjonsstasjon med handelssted ved Itivdleq litt øst for Kap Farvel, på 59° 53' N, 43° 47' V⁵, siden flyttet i 1909 til Sangmissoq, på 59° 59' N, 43° 59' V.

Den siste innvandring til vestkysten fant sted i 1900, da 40 (eller efter en annen opgave: 38) østlendinger kom fra Tingmiarmiut. De fortalte »at de udgjorde den sidste Rest af de sydligere Østlendinger, saaledes at hele den tidligere — i grønlandsk Forstand — tæt befolkede Del af Østkysten mellem Lindenow-Fjord og Sermilik syd for Angmagssalik, nu var helt folketom«⁶.

¹ Meddelelser om Grønland XXXIX, 1914, s. 348.

² Meddelelser om Grønland XVII, s. 145; jfr. [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1893—94, s. 5.

³ [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1897—98, s. 117.

⁴ Meddelelser om Grønland XXXIX, s. 348—40; LXI, s. 596—97.

⁵ [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1893—94, s. 160—61; Meddelelser om Grønland LXI, s. 607.

⁶ Meddelelser om Grønland LXI, s. 470, jfr. 467 og 607.

Pastor Paul Vibæk oplyser dog i 1906 at der »efter Sydgrøn-
lændernes Opgivelse endnu findes 11 Personer paa den sydlige Øst-
kyst, mellem Angmagssalik og . . . Aluk«¹. — Ifølge Kaj Birket Smith
var det én familie på 8 medlemmer, som blev igjen; den flyttet siden
til Angmagssalik².

I det offisielle verk »Grønland« 1921 heter det: »Den sydlige
Østkyst er nu ubeboet, og Grønlænderne foretager ikke mere Rejser
langs denne ugæstmilde Kyst«³.

I løpet av vel 100 år, fra slutningen av det 18. århundre til
begynnelsen av det 20., er således østkysten syd for 65° N blitt full-
kommen avfolket, vesentlig ved utvandring til Julianehåb distrikt på
sydvestkysten.

Mens denne avfolkning foregikk, utøvet Danmark ikke nogen
slags virksomhet på denne kyststrekning, hverken handel, misjon eller
administrasjon. Østkysten ansåes å ligge utenfor koloniområdet.

Da man under den sterke innvandring av østlendinger til Frie-
drichsthal omkring 1830 »søgte at forjage dem igjen«, tok Graah
avstand herfra (»neppe saa rigtigt«)⁴.

Graahs meddelelse om, »at Landet kun havde en saa sparsom
Befolkning, at en Handelsforbindelse med den, udover den alt via
Cap Farvel bestaaende, ikke vilde betale sig«, bevirket, at Østgrøn-
land — for å bruke den danske kaptein C. O. E. Normanns uttrykk
i 1880 — »har fra dansk Side i de sidste 50 Aar henligget, om
muligt, endnu mere upaaagtet end nogensinde tidligere«⁵.

Løitnant V. Garde, som besøkte sydvestkysten i 1884—85 som
deltager i G. Holms ekspedisjon, forutså i 1887 at bebyggelsen på
denne kyst før eller senere vilde forsvinne. Han uttaler: »Om denne
Bebyggelse vil kunne holde sig i Længden, er vist ogsaa et stort
Spøragsmaal. Naar man betænker, at Befolkningens Antal paa den af
Graah berejste Del af Østkysten er aftaget fra Graah's Opgivelse
480 til Expeditionens Angivelse 135 i Løbet af lidt over 50 Aar,
væsentlig ved Udvandring til Vestkysten, maa man jo i Grunden
vente, at de faa Rester snart ville følge Exemplet og gaa samme Vej, thi

¹ De danske Atlanterhavsoer, III, Grønland, Kbh. 1906, s. 414.

² Greenland II, 1928, s. 14.

³ Meddelelser om Grønland LXI, s. 607.

⁴ W. A. Graah, Undersøgelses-Rejse, s. 118.

⁵ Meddelelser om Grønland VI, s. 36.

Livet paa Østkysten er den haardeste Kamp for Tilværelsen, som vist er menneskelige Væsener tildelt¹.

Danmark foretok fremdeles intetsomhelst for å sette sig i besiddelse av sydøstkysten. Strekningen fra Anoritôq 62° 30' N til Umîvik 64° 20' N blev besøkt av den norske opdagelsesreisende Fridtjof Nansen i 1888². Men fra Holms tilbakereise i 1885 og inntil år 1931 blev sydøstkysten overhodet ikke berørt av noen dansk videnskabelig ekspedisjon³.

Først da avfolkningen på kysten syd for 65° N nærmet sig det stadium, at kysten innen få år vilde bli helt folketom, anla Danmark i 1894 handels- og misjonsstasjonen Angmagssalik på 65° 36' N, nordenfor det strøk, hvorfra utvandringen til vestkysten hittil vesentlig hadde foregått. En del av de siste innbyggere på sydøstkysten flyttet nu nord til Angmagssalik-distriktet (se ovenfor).

Angmagssalikerne foretok, som før nevnt, ikke de lange handelsreiser til sydvestkysten, men nøiet sig med å besøke sydøstgrønlandingenens nordlige boplasser for å handle med dem. I 1883 kom for første gang en båt fra Sermilik (66° N) til vestkysten⁴. Efter anlegget av handelsstasjonen i Angmagssalik 1894 ophørte Angmagssalikernes handelsreiser sydover helt.

Den strekning, hvor Angmagssalikerne bodde og feredes og drev sine egentlige næringsveier, bortsett fra handelsreisene, var ifølge G. Holm (1887) »Strækningen mellem den 65de og 68de Breddegrad»⁵.

Efter 1910 har befolkningen i Angmagssalikdistriktet dog enkelte år søkt sydover inntil 63° N og har overvintret der av hensyn til bjørnejakt og fangst på storsel. Overkateket Julius Olsen, som siden 1910 hadde opholdt sig i Angmagssalik og bereist distriktet, opplyser [1924?] at disse overvintringer har funnet sted i Umîvik 64° 20' N, Igdlularssuk 63° 30' N og Akorninaq 63° 20' N⁶. Ved folketellingen 1. januar 1920 var der 1 hus med 21 personer i Pikiutdleq 65° N og 1 hus med 28 personer i Igdlularssuk 63° 30' N.⁷

¹ G. Holm og V. Garde, Den danske Konebaads-Expedition, s. 68.

² Fridtjof Nansen, Paa ski over Grønland, Kristiania 1890, s. 286—371.

³ Ingolf-ekspedisjonen 1895—6 hadde bare til formål hydrografiske og zoologiske undersøkelser i Grønlandsstredet.

⁴ Meddelelser om Grønland X, s. 55—56 og note 1 på s. 56.

⁵ Meddelelser om Grønland X, s. 55.

⁶ Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1924—25, s. 50.

⁷ Meddelelser om Grønland LXI, s. 597, jfr. s. 588.

I 1923 nedsatte omtrent 100 mennesker sig i Igdlularssuk¹. Der var om vinteren 1923—24 en liten boplass ved Umîvik og en større ved Igdlularssuk². Disse mennesker opholdt sig også en tid ved Tingmiarmiut. I 1924 vendte de alle tilbake til Angmagssalik fra sitt vinterophold ved Tingmiarmiut, Igdlularssuk og Umîvik, efter å ha nedlagt 70 bjørner³. Også senere drev et par fangstmenn fra Angmagssalik sin virksomhet på sydøstkysten, i Tingmiarmiut og i 1929 i Imarsivik⁴.

I 1931 opplyses, at Angmagssalikerne på grunn av den store selmangel nu går sydover til Umîvik-distriktet⁵. Den norske ekspedisjon som i 1931 besøkte den nordre del av kysten mellom Lindenowfjorden og Angmagssalik under ledelse av professor Th. Vogt, traff i Umîvik 19.—20. august to eskimofamilier på tilsammen 16 personer⁶. De hørte hjemme i Angmagssalik, og var kommet til Umîvik samme sommer, utsendt av den engelske Grønlandsforsker H. G. Watkins, som i 1930—31 foretok en flyve-ekspedisjon til Sydgrønland; den ene familie skulde vende tilbake til Angmagssalik samme år, den annen skulde overvintre, og medbragte et depot av olje for Watkins's ekspedisjon. I september 1931 reiste Watkins i båt fra Angmagssalik sydover langs østkysten til vestkysten og var innom Umîvik⁷. Ved avreisen fra Umîvik heter det i ekspedisjonens beretning⁸: »Between us and the first settlement in West Greenland lay 350 miles of uninhabited coast«. Ekspedisjonen traff ingen eskimoer før i Prins Christians Sund (60° N) syd for Lindenow-fjorden⁹. Derimot møtte den tre overvintrende norske fangstfolk¹⁰, hørende til Ole Mortensens ekspedisjon til kyststrekningen nærmest nord for Lindenowfjorden. Dr. Knud Rasmussen, som i 1931 ledet den 6te Thule-ekspedisjon til Sydøst-Grønland, den første danske ekspedisjon til dette strøk siden 1885, traff de norske fangstmenn som hadde bosatt sig ved Skjoldungen (omkring

¹ Det Grønlandske Selskabs Aarsskrift 1924—25, s. 50.

² Greenland II, 1928, s. 15.

³ Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland, Nr. 1, 1925, s. 252; Kai R. Dahl, Paa Isflage langs Øst-Grønland, Kbh. 1924, s. 202.

⁴ [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1932, s. 178.

⁵ [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1931, s. 150.

⁶ Norsk Geografisk Tidsskrift IV, 1932—33, s. 319—20.

⁷ F. Spencer Chapman, Northern Lights, London 1932, s. 227, 232—34.

⁸ S. 234.

⁹ S. 244.

¹⁰ S. 243—44.

63° 30' N)¹. Noen eskimoisk befolkning lot sig ifølge Knud Rasmussen ikke lenger påvise på hele sydøstkysten sønnenfor Umîvik, men bare øde boplasser².

I dette folketomme — og, som vi mente, herreløse — land, blev det norske flag heist sommeren 1932, for å fires igjen året efter.

Men i Øyfjorden, på 60° 30' N, er der i 1932 opprettet en norsk meteorologisk og radio-stasjon, som bærer navnet Torgilsbu til minne om Torgils Orrabeinsfostre som først overvintret på Sydøstgrønlands kyst for over 900 år siden.

Fra denne stasjon sendes via Jan Mayen til Tromsø daglige værmeldinger, som er overmåte betydningsfulle for vår værvarsling. Med den trådløse telegraf er der knyttet et bånd mellom Norge og det fjerne og fattige men i nordmenns øine så skjønne Sydøstgrønland, som i tusen år har sovnet Torneroses søvn bak drivisen.

CONTRIBUTIONS A L'HISTORIE DU GROENLAND ORIENTAL

Résumé.

Dans une conférence faite à la Société Norvégienne de Géographie, le 28 novembre 1934, M. Oluf Kolsrud, professeur à l'Université d'Oslo, étudie deux aspects de l'histoire du Groenland Oriental: 1) Quelles idées se faisait-on, et quelles connaissances avait-on avant l'an 1800 sur la population de ce pays? et 2) Comment s'est-il fait que la majeure partie de la côte orientale, et avant tout les régions du sud-est, se soient dépeuplées pendant la période contemporaine?

La colonisation norraine du Groenland était limitée à deux régions de la côte occidentale, entre 60° et 65° nord. La côte orientale était qualifiée de « úbygðir » ou régions non colonisées. Jusqu'au 19e siècle, la côte orientale était terra incognita. Les rares visites accidentelles, avant tout de voyageurs naufragés, relatées dans les sources médiévales, n'apportaient aucune connaissance réelle du pays, et il n'y eut pas de colonisation norraine. Les Esquimaux ou Skrælinger en Groenland sont décrits pour la première fois dans la « Historia Norvegiæ » vers 1170, et d'après une saga islandaise d'environ 1400 ils auraient

¹ [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1932, s. 194—95.

² [Dansk] Geografisk Tidsskrift 1932, s. 177, jfr. 185, 197.

habité la côte orientale dès l'an 1000 environ. Divers autres témoignages de la fin du 14e et du 15e siècles semblent indiquer qu'il y avait alors des Esquimaux sur la côte orientale. Probablement ceux-ci n'auront-ils immigré de la côte occidentale et autour de la pointe méridionale du Groenland que vers cette époque.

A la conception géographique médiévale d'une courbe de terre ininterrompue, reliant le Groenland au Nord-Est européen, se rattachent deux groupes de notions concernant les habitants inconnus du Groenland de l'Est et du Nord: selon le premier, tiré des représentations mythologiques touchant les pays à la limite nord de la terre, ils seraient des géants cyclopiques, selon le second groupe, dû à la connaissance des *Skrælinger* que les Norvégiens avaient rencontrés au Groenland et qui dans l'imagination populaire devinrent des êtres malfaisants et à moitié démoniaques, ils seraient des pygmées. Des peuplades du Nord-Est européen, telles les Lapons, les Caréliens (et les Samoyèdes), sont rattachées au continent imaginaire du Nord groenlandais, de même que les humains à jambe unique (*himantopodes*) des géographes anciens et les oiseaux fabuleux (*griffones*).

Quand, après la ruine des colonies norvégiennes au 15e siècle, l'on envoya des expéditions pour retrouver le Groenland perdu, les cartographes des 17e et 18e siècles situèrent la « *Eystribygd* » (Colonie norraine de l'Est) sur la côte orientale, et non, comme il fallait, vers l'extrémité sud de la côte occidentale; et après la deuxième colonisation norvégienne du Groenland Occidental en 1721 et années suivantes, une série d'expéditions, treize en tout, pendant le 18e siècle, furent envoyées pour chercher la « *Eystribygd* » disparue sur la côte orientale, sans cependant parvenir au pays habité. Des traditions concernant une population sur la côte orientale, — en partie des êtres mythiques relevant des croyances populaires des Esquimaux, en partie de vrais Esquimaux présentés comme des cannibales — parvinrent peu à peu à la côte occidentale, et en 1752 des Européens du Sud-Ouest groenlandais entrèrent pour la première fois en rapports avec des Esquimaux du Groenland Oriental. Nous possédons sur ce sujet deux rapports contemporains détaillés, dont celui de L. Dalager, publié pour la première fois par H. Ostermann dans une communication de ce même fascicule, nous renseigne sur la population esquimau, non seulement de la côte du Sud-Est jusqu'à 66° nord, mais aussi plus loin vers le nord.

L'isolement de la population orientale par rapport à la côte occidentale fut totalement changé par la fondation d'une station mis-

sionnaire, d'une colonie et d'un comptoir de commerce à l'extrémité sud de la côte occidentale (1774—1797). Alors que jusque-là les Groenlandais de l'Est étaient retournés chez eux après les voyages de commerce à la pointe méridionale du Groenland, ils se mirent maintenant à émigrer vers la côte du Sud-Ouest et à s'établir autour des stations européennes, afin de pouvoir plus facilement poursuivre leur négoce avec celles-ci. D'après les statistiques, portant avant tout sur le nombre d'Esquimaux baptisés à l'établissement missionnaire des frères moraves à Friedrichsthal (1822—1900), on peut suivre la marche de l'émigration des Groenlandais de l'Est vers la côte du Sud-Ouest. Des renseignements, tirés de relations de voyages le long de la côte orientale au 19e siècle et d'autres sources, montrent la répartition de la population entre les diverses colonies de la côte orientale selon les époques; il en ressort une régression successive de la population sur la côte du Sud-Est pendant tout le 19e siècle et la concentration des restants dans la région autour de la colonie danoise Angmagssalik, fondée en 1894. Depuis le début du 20e siècle la côte du Sud-Est, au sud de Umîvik, est entièrement dépourvue de population esquimau fixe.

Une occupation norvégienne du Groenland inhabité du Sud-Est eut lieu en 1932, mais fut levée en 1933. Une station météorologique norvégienne fonctionne régulièrement à Torgilsbu, 60° 30' nord, depuis 1932.

DE FØRSTE EFTERRETNINGER OM ØSTGRØNLÆNDINGERNE 1752

VED

H. OSTERMANN

Som bekendt var det helt til henimod det 19. hundreedaars slutning den almindelige mening, at sagaernes »Eystri bygd« var beliggende paa Grønlands østkyst. Det var egentlig først H. P. v. EGGERS' prisafhandling (1793), støttet paa ARCTANDERS 1777—79 foretagne undersøgelser af ruingrupperne i Julianehaabs distrikt, der rokkede ved denne tro, dog uden endeligt at omstøde den. Dette skete først ved HOLMS og GARDES ekspedition 1884—86.

Efter Grønlands anden kolonisation ved HANS EGEDE blev der gentagne gange gjort forsøg paa at naa frem til den formentlige Østerbygd, dog uden resultat. Men i sommeren 1752 foretog PEDER OLSEN WALLØE sin bekendte opdagelsesrejse til Grønlands østside, der lykkedes forsaauidt som han virkelig naaede sønden om Grønland og et stykke op ad Østkysten — dog uden nogetsomhelst resultat med hensyn til spørgsmaalet om Østerbygdens beliggenhed.

Saauidt mig bekendt har man hidtil ikke vidst om nogen forbindelse med Østkysten eller dens beboere før dette tidspunkt. Ved gennemgang af de i det Kongelige Bibliotek i København beroende manuskripter Grønland vedrørende fandt jeg imidlertid, at dette alligevel har været tilfældet — ganske vist lige forud for, men dog altsaa før Walløes rejse.

Den første hentydning hertil fandt jeg i en pakke Groenlandica (Ny kgl. Saml. fol. 1294^b) i en indberetning til direktionen for det Almindelige octroierede Handelskompagni fra købmanden i Godthaab, POUL JOCHUMSEN MOLTZAU. Denne, der var Hans Egedes søstersøn, har naturligvis som saadan været stærkt interessert i Østerbygden, hvis genopdagelse laa hans morbror — saavel som hans fætter POUL EGEDE — meget paa sinde, og har grebet meddelelserne om, at der var kommen folk derovrefra til Vestkysten, med begjærighed. Hans

indberetning herom har da formentlig givet anledning til, at handelsdirektionen har afæsket den fra Frederikshaab hjemkommende købmand LARS DALAGER hans viden angaaende denne sag, hvilket igen har været aarsag til det her meddelte hovedaktstykke: uddraget af Dalagers journal, der findes i det Kongelige Bibliotek (Ledreborg 336 4to).

Endelig findes sagen omtalt i et brev fra Peder Olsen Walløe til Missionskollegiet samt i hans dagbog over rejsen til Østkysten.

1. Uddrag af købmand P. J. Moltzaus¹ indberetning, Godthaab 1752.

Ellers har man af Grønlændere for kort Tid siden faaet en Slags efterretning om *Øster Bøygden*, nemlig, at 2 à 3 familier Grønlændere forrige Høst skal være kommen fra den Østre Side og overvintret nær ved *Statenhuch*². Disse samme, skal efter Sigelse tilforn ikke have været paa den Vestlige Side. Hvorfore, de og denne Sommer tænker at begive sig tilbage til deres Land igjen. De har anvendt 3de Aar paa Reisen hid eftter, inden de er kommen forbie Hukken, saa at det skulle synes, at de maa have boet langt oppe paa den østre Side. Man har og dette efter Fortælling, at de paa den Reise skal have udstaaet store Besværligheder af Jis og andre Forhindringer, ligesom og, at Landet paa den Østre Side nesten overalt er bedekket med Jis og Snee, skal ei heller være nær saa godt Land, som paa den Vestre Side. Jndbyggerne sammesteds skal ikke være andet end Grønlændere, og kommer nesten overeens med disse udj Sproget. Gl: rudera af Europæiske Bygninger, veed de og at fortælle; men de samme skal nesten være overgroed med Jis, med fleere Omstændigheder, som jeg ikke tilfulde veed at udsige, saasom jeg ikkun af

¹ POUL JOCHUMSEN MOLTZAU, f. 1715 i Øksnes i Vesteraalen, d. høsten 1754 i København, søn af sogneprest Jochum Frederik M. (1682—1716) og Kirsten Poulsdatter Egede (1685—1748), afgik ²⁵/₄ 1741 fra Kbh. som handelsassistent til Godthaab, købmand sammesteds ¹³/₄ 1743, hjemgik 1754. Gift ca. 1749 med Else Marie Amble, f. marts 1715 paa Øvre Amble i Sogn, begr. ²²/₇ 1805 i Hurdalen som enke efter provst Peder Egede i Fet (1722—89), formentlig datter af proprietær Peder Jensen A. af slegten Klingenberg og Kirsten Nagel.

² Statenhuk eller Hukken o: Grønlands sydspids, nu Kap Farvel. Det daværende Kap Farvel var et forbjerg paa øen Sermersôq nord for Tasermiutfjorden paa Sydvestkysten.

andres *relationer* har faaet denne efterretning. Monsr DALAGER¹ ved Friderichshaab veed omstændeligere Sagens Sammenhæng, hvilken har talt med den Grønlander som har boet i Huus med disse *familier* fra den Østre Side sidste Vinter, og alt saa ved hans Hiemkomst nærmere kand give Underretning derom.

2. Købmand Lars Dalagers relation om Østgrønlandingerne, Frederikshaab 1752.

*Copie Af min Journal den 3^{die} Junii 1752
som handler om
En nye u-ventelig Efterretning
fra Østre Grønland eller Østre-Bøygden.*

Den 3^{die} Junii Ankom her til Logien de ved denne Aarsens Tiid sædvanlige Nord efter farende Søerlændinger² med 54 Kone Baader, hvilket er det største Tal her nogensinde paa eengang har giort Lager. Blandt disse vare der 2de Mænd, som stedse, naar de opholder dem der Søer, boer inden for Nauet³ af Cap-far-wel, saaledes, at de haver de store Ud-Øer, som kaldes Staaten Hoech Vesten til Norden for dem; Bemældte Mænd beretter, at forgangen Høst 1751 omtrent 3de Uger før end de fløttede i Huus, ankom 2de store *Familier*, hver med sin Kone-Baad fra den Østre Side af Landet. Hovederne for dem lod sig kalde, den eene *Nivek*⁴, og den anden *Kingortok*⁵, hvilke udbad de maatte boe hos disse, den tilstundende, men nu afvigte Vinter, som blev dem tilladt. Og siden de nu den lange Vinter igjennem har boet sammen i eet Huus, saa har de fremmede daglig

¹ LARS DALAGER, f. ca. 1718, antagelig i Kbh., d. 7/1 1772 i Vadsø, søn af tjener hos oversekretær Mönichen, senere toldbetjent og strandrider paa Falster Jens Laursen D. (1670—1742) og Anna Goe (1688—1769), kom antagelig til Grønland allerede ca. 1738, var 1742—48 og paany 1750—52 assistent og købmand i Frederikshaab, 1754—67 i Godthaab. Blev 18/5 1768 købmand ved Kjøllefjords og Tanens handeler i Finmarken og 1770 i Vadsø. Forfatter af de berømte »Grønlandske relationer« (Kbh. ca. 1758). Gift 17/9 1770 i Vadsø med Anna Kjerstine Falch, som overlevede ham.

² o: beboerne af det sydligste Vestgrønland. Disse foretog dengang fleraarige fangstrejser langs kysten helt op til Diskobugt.

³ o: snever søpassage (Ny dansk Ordbog).

⁴ niveq = den der falder paa ryggen.

⁵ Antagelig qingartôq = den stornæsede.

fortalt dem nok om deres Land, om deres Næring og Biæring, eller med et Ord, alt hvad de vidste og kunde udsige. Det alt sammen har deres Verter i disse Dage berettet mig igien, og maaske noget meere til, hvorfore jeg ikkun vil anføre det vigtigste saaledes: Stedet de ere komne fra, fortæller de, skal være tilvisse saa høyt oppe, at det svarer i Linie tvert over for Discho Bugten¹, hvorover de ogsaa har været 3 Aar under Veis; Adskillige gange, formedelst de mange foremødende Besværligheder, har de forsaget at tiltræde Reisen videre; Men *Nivek*, som er en *Angekok*² af den fuldkomneste Art, har opmuntret og tillige forsikret dem, at deres Møye skulde glemmes, naar de engang landede paa denne Side; Af dette skulde man slutte, at Øster Bøydianerne holder den Vestre Deel af Grønland for et Canaans-Land³. Begyndelsen af deres Reise var nogenleedes fri for store Vanskeligheder, indtil de kom til en meget breed Fiord eller Bugt⁴, som laae belagt med u-rokkelig Jis, for at komme derover, maatte de forfærdige lange Slæder, til at sette Baadene med Bagagen paa, og saaledes selv tilligemed Hielp af deres Hunde slebte over til nærmeste aabne Vand. Strax derpaa traf de her den Folkerigeste Plads paa Øster Bøygden, hvor de *Innuktorormassut*⁵, eller Menniske Æderne boe, hvilke dog beviiste sig gandske venlige mod dem, og bad dem der at overvintre, men *Nivek* undskyldte sig, at som hand hafde en lang Reise fore, vilde han bruge Leiligheden, saa længe den var at faae, rykte derfor et længere Stykke ned, for at undflye dette utroe Naaboskab. Derpaa fortsatte de Reisen viidere, men noget langsomt, efterdi de ofte maatte omvexle deres Fart med at kiøre paa Slæde, hvilket ikke alletiid var lige giørligt, formedelst den dybe Snee, som laae paa Jissen; Men nu mødte dem den allervanskeligste Fart nogle Dages Reise hen, under et udhængende Jis Field, der saa bredt har overgroet ud til Siøen, at ikke det ringeste Land er meere til Syne; Uden omkring kunde de ikke fare, formedelst Driv Jsens

¹ Skulde vel altsaa være landet omkring fjorden Kangerdlugssuaq (68° N), hvor der er fundet Eskimoruiner.

² angákoq = aandemaner.

³ Kuriøst nok kaldtes senere Julianehaab »Grønlands Canaan« (Gieseckes dagbog).

⁴ Maa vel forstaaes som Angmagssaliks fjordkompleks.

⁵ Er enten inugtūmassut = menneskeædere, eller — af inugtorpoq = æder mennesker — inugtorumassut — ordret: de der vil æde mennesker, en almindelig tro iblandt Eskimoerne om fjerntboende og ukendte stammer; saaledes antoges Polareskimoerne ved Smith Sund endnu i begyndelsen af dette aarhundrede af de sydligere boende Grønlandere for menneskeædere.

idelige hid og did jagen i den haarde Strøm, der immer blev stærkere, jo nærmere de avancerede imod *Hoechen*: derfor maatte de indskyde under dette Jis Fields Strækning, der var som et Tag og Hvelving over dem¹; Om Aftenen kunde de ikke legge op, men maatte imod ald Sædvane blive, med samt deres heele Bagage Natten over i Baaden, hvilken de tyrede fast i Jisen; Denne Fart varede 3 Dage og 2 Nætter, i hvorvel der ere nogle, som siger 5 til 6 Etmaale; *Nivek* foregiver, at hans *Torngak*² skal have aabenbaret ham, at bemeldte lange Jis-Field snart vilde brekke ud, og gjøre Strandbredden saa ryddelig, at man kand slaae Telter derpaa. Det er troeligt, at hand har opspundet dette, for at afskrekke sit Følge fra, saa hastig at reise tilbage, da han merker, at de allerede længes og stunder til deres Hiem igien; J det øvrige har *Sr Nivek* ikke haft nødig, at tage denne Aabenbaring af sin *Torngak*. Thi naar Siøen og Strømmen saa dybt ind æder her under, at Overvægten bliver sværere, er det naturligt, at Bygningen maa falde ned, hvor paa Vi daglig Dags have Beviiser nok, da Vi seer saa mange hundrede Jis Fielde at drive i Siøen, som alle paa denne Maade fra Landet ere afkalvede; Den sidste Sommer anvendte de paa at komme til *Cap Farwel*, der under Veis traf de strøviis Folk imellem, hos hvilke de saa de første ordentlige *Ullomikker*³ og Kniver af Jern; Paa dette sidste Stykke, særdeeles ud mod Høsten, var Jisen dem ikke saa meget til Hinder, men derimod hafde de Møye nok, med at overvinde den haarde Strøm, indtil de endelig opnaaede deres foresatte Maal, og er dette saaleedes et kort Udtog af deres Reise-Tour.

¹ Den berygtede bræ Puissortoq. Om denne siger GRAAH, der passerede den paa sin undersøgelsesrejse til Østkysten 1828—31: »Den var uden sammenligning den største jeg hidtil havde seet, henimod en firdedeel miil lang; den reiser sig lodret omtrent 100 favne, hvorefter den, under en vinkel af vel 30 til 40 grader, vedbliver at hæve sig til en betydelig høide, og endelig falder sammen med bræen, som beklæder alt det øvre af fastlandet. Fuld af store revner og sprækker, foraarsagede ved de hyppige kalvninger, og forneden, af søens og strømmens idelige paavirkning, til en ikke ringe dybde udhulet eller undermineret, er den saare skrøbelig, og som saadan farlig at komme nær; men i en anden henseende er den det endnu meere, da isen udenfor denne blink, selv i en betydelig afstand tilsøes, siges jævnlig at hæve sig eller skyde op fra grunden, og det i saadan mængde, at mangt et aar ingen vover sig forbi den.«

² tórnaq = hjælpeand.

³ ulumik — modalis af ulo — den specifik eskimoiske kvindeknav, en kort krumknav med haandtag midtpaa af træ eller ben.

Hvad Øster Bøygdens udvortes Skikkelse angaaer, da fortæller de, at af faste Landet er ikke meere tilbage, uden hist og her nogle Hompler, som opstikker imellem Jisen, dernest nogle faa skarpe Forhokke, som støder ud til Siøen, i det øvrige er heele Landet med Jisen oversvollen, lige som og alle Fiorder nesten ud til Myndingen ligger med Jis paa Jis opfyldet, dog findes der imellem ved Strandkanten, store Sandsletter paa nogle Miile, ligesom her under Jis Blinken¹, hvilket giver tilkiende, at Landet, i forrige Tiider, kand paa sine Steder have været smukt og got at beboe; Thi hvor Jisen ligger nu meest overvælet har fordom været det skønneste Land, meeste Deelen jevnt og fuldt af Jordvolde, hvorpaa vi her ved Jis-Blinken har adskillige kiendelige Prøver; Det komme ellers *Physici* til at under søge, hvorføre Kulden haardere virker paa Sand end paa Steen.

Hvorføre Kulden har større Kræfter i det lave end i det høye, hvilket strider imod andre Steder i Verden, særdeeles under *Zona Torrida*. Ved en anden Leilighed skal jeg udlade mig med mine eenfoldige Tanker derom. Som nu Øster-Bøygden nesten ikke haver meere Land tilovers, og det meget lidet beholdne er saa skarp, at det ikke kand give nogen betydelig Afgrøde, saa skal sielden derpaa befindes levende Creature, hvilke bestaar af Ræve og Rypper. Indbyggerne kand og ikke heller faa saa meget Jord, som de behøvede at opbygge deres Huuse med, men i den Sted maa betiene dem af Sand; Hvor der findes en Plet Jord, da voxer *Angelica*² af u-gemeen Størrelse; Nord Østen fra, hvor *Nivek* er kommen, skal Landet være noget bedre, hvorføre der ogsaa findes en Hoben Ræve nesten hviide, iligemaade et Slags Dyr meget større end Ræve af sortagtig Farve. Hvad Himmel Luften angaar, da er Kulden efter lige Grader, neppe saa haard, som paa denne Side, men Sneefald er i hundrede Mængde meere, hvorfor Beboerne rart kand flytte ud af deres Huuse, førend Mid-Sommer, derimod begynder Vinteren ikke førend i Novbr: Maaned, om Sommeren virker Varmen overflødig, endogsaa naar det blæser Norden Vind, saa at de smaa Børn kand ligge gandske nøgne, og

¹ Hermed menes den bekendte »Frederikshaabs Isblink« — en ca. 30 km. bred strækning mellem Frederikshaab og Fisknesset, hvor indlandsisen naar helt ud til kysten i en »død« bræ — en ikke ufarlig strækning at passere, idet der ingen beskyttende skærgaard findes her.

² Kvan-planten, der paa grønlandsk hedder kuáneq, et laaneord fra middelalderens norske kolonisation.

bade dem i Sanden; der falder ikke meget Regn, alligevel stormende Sydlige Vinde ere gandske almindelige. Med Taage er det omtrentlige som paa denne Side; angaaende Jndbyggernes Mængde og hvorviit de haver udstrakt deres Grændser paa Øster Bøygden, da skal *Nivek* være den, som boer høyst oppe. For nogle Aar siden skal han have reist et temmelig Stykke Nord over i Tanke fra den Kant at komme ind paa denne Side, men som hand merkede, at Vinteren vilde blive alt for lang for ham, i Henseende til de iidelige Nætter, maatte han staae derfra, hvorudi hand gjorde meget viiseligt, med mindre hand hafde Lyst til, at aflegge nogle Visitter i *Asien*; Ellers beretter han paa sine Togter Nord over, at have antroffen Folke-Spor i Sneen, men ingen kunde finde, i hvor meget han end forsøgt(e), derimod bekræfter hans Kone og Børn, at de en Dag, medens hand var ude paa Fangst, har seet Folk et stykke borte, som hafde kun een Foed, hvorpaa de styltede fort¹, dette sidste kan i det mindste passere for en Løgn. *Nivek* med sine skal altsaa være de første af fuldkomne Mennisker paa Øster-Bøygden. Foruden sin medfulgte Kammerat forlod han 5 Mand af sine Grander, ved sin gamle Boe-Stavn, derfra og indtil den store Fiord /: dette maa nok være Erichs Fiorden :/² kunde boe i alt maaskee en Snees *Familier*, men da hand kom over Fiorden, traf hand strax paa den store Mængde *Innuktorormarsut*, hvilke deels boede paa nogle Øer, deels paa det sandige Land, langs Jis-Fieldet. De samme ere saa mangfoldige klynget paa hinanden, at, naar de faar en fuldkommen Hvalfisk, kand enhver neppe faa saa meget, at den kand stille sin hunger (der)paa. Derfra og ned forbie det omtalte udhængendes Jis Field boer ingen Folk. Endelig kommer den sidste *Colonie*³ langs hen til *Hoecken*, hvilke ikke ere ret mange. Een og anden Gang reiser de her omkring til *Cap-Far-wel*, ligesom ogsaa disse adskillige Gange aflægger deres *Visiter* til dem igien, som hos fredelige og gode Venner.

Paa Øster-Bøygden ernærer Indbyggerne dem fornemmelig af Hval Fiske, Huid-Fiske, Hual-Rosser, Hviide Børne, Klappmuser og Sælhunde, af disse Creature ere der i langt større Overflødighed end paa denne Side; men som Jisen er dem den beste Deel af Tiiden til

¹ De saakaldte erqidlit, »indlandsboere«, som overalt iblandt Eskimoerne er genstand for overtro.

² Eiriksfjörðr er nu forlængst identificeret som Tunugdliarfik-fjorden nord for Julianehaab.

³ Egnen omkring Lindenows-fjorden.

Hinder, iligemaade det idelige Sneefald om Vinteren, der forbyder dem heele Maaneder i Træk at komme ud af deres Huuse, saa lider de ofte stor Hunger, hvilket en og anden gang driver dem til det ulyksalige Foretagende, at slagte og æde hinanden indbyrdes, dog skal de i saadan Nød alleene gribe til dovne og u-nyttige Mennisker; dette er vel gandske u-menneskeligt, men man siger jo, at Nød bryder alle Love. PUFFENDORPH¹ meener, at i saadanne Omstændigheder kand Gierningen billiges, hvortil man endnu kand legge dette: at paa Øster Bøygden bliver dovne og u-nyttige Mennesker anseete, som et Slags Sviin, der først Gavner, naar de ere døde, da derimod hos os ere de hverken Sviin eller Mennisker, men et Slags u-begribelige Væsener, som man ikke kand giøre reede for, hvortil deres Skabning tiener;

Af Fiskerie er der intet uden en Art store Flynder, som ligner Helle-Fisk², og smaa Lax, af denne sidste Sort maa der være i Overflødighed, thi da *Kingortoks* Kone saae de første smaa Sild³, sagde hun: disse maa nok være her lige saa mangfoldige, som smaa Laxer hos Os. Det kand være mange Aar imellem, at Jisdriften aldrig forlader Landet. Naar den driver bort, kand de have gandske rydelig Siø en Maanedes Tiid, som indfalder *Septbr.*: eller *Octbr.*: Maaned⁴. Naar Jisen atter paa ny kommer oven fra, medfører den store afbrekede Træer, hvor iblandt et og andet kand findes, som haver Toppen i Behold. Ved den Leylighed hender det ogsaa, at noget Skibs Vrag inddriver til dem, hvoraf Jndbyggerne med største Vindskibelighed udpiller de Bolter og Spiger, som der udi kand være hæftet, hvilket de sliber og udhamrer, for derefter at føre sig det til Nytte. Dog skal der endnu ingen have noget Jern i deres Pile, men i steden derfor, skiærper de Bjørne-Been og setter i Spidsen, som de foregiver kand giøres lige saa hvast, som slebent Jern; Samme Slags Been bruge de ogsaa til Syenaale; Hvor der er saameget Jord at bekomme, hvormed de kand forferdige en tyk og sterk Muur omkring deres Huuse, der ligger de oven paa til Tag, store Træ-Stykke⁵ digt med Kant til hinanden, men hvor de skal bruge den løse Sand, som strax

¹ SAMUEL PUFFENDORF (1632—94), svensk retslærd af sachsisk herkomst, udgav i 1670-aarene sit hovedværk: *De jure naturæ et gentium*.

² Antagelig den grønlandske qaleralik (*Reinhardtius hippoglossoides*).

³ Lodder (grønl. anmagssat).

⁴ Kolonien Anmagssalik besejles sikrest i begyndelsen af september.

⁵ Drivtømmer. Graah omtaler, at saadant fandtes paa Østkysten i betragtelig mængde.

ryger ud, og derfor ikke kand taale saa svær en Last for oven, der bruger de smalt kløvet Brænde indflettet med Valbarder.

Udi Klæde Dragten er der nogen Forskiæl imellem hine og disse Grønlændere, dog skal det fornemmelig bestaae i visse Fryndser og Folder; Spørger man dem om de gamle Norske, som der har boet i forrige Tiider, veed de lidet meere at fortælle om dem, end disse Grønlændere¹. Dette veed de, at nu omstunder findes der ingen, men at de alle tillige med deres Land og Huuse for længe siden er skiult i Forglemmelse under Jisen. Der skal dog paa nogle Stæder endnu være at see meere kiendelige Levninger af deres Huuse end som paa denne Side, og vidner *Nivek* sig at have seet et, der ragte saa høyt i Veiret, som et maadeligt Jis-Field. Spørger man dem, om de ikke veed, at de *Innuktorrormarsutter* kunde være en Blanding af *Kablu-nakker*² og Grønlændere, studser de derved og siger: at der findes de paa den Østre Side, som taler ligeleedes herom, ellers veed de ikke viidere at forklare. Derimod skal den gamle Jislandske Hunde Slægt leve og være i god Stand.

Jeg vil ikke anføre meere af denne Historie, efter som det øvrige er fuldt af urimelige *Miracler* og Sladger, som for *Exempel*, at *Nivek*, for mange Aar siden, skal have gjort adskillige Reiser hid igennem Luften paa en Phaiton med 2de Klappmusser til Forspand. At han ikke skal være saa høyt oppe fra, som han foregiver, men være en u(d)skikket Gesant fra de *Innuktorrormarsutter* for at bespeide denne Deel af Grønland. Og at han her ved *Cap-Far-wel* skal have giæstebuden Grønlænderne paa Menniske Kiød. Dette fortæller nogle, som har været hans Naboer i Vinter, men mine Berettere, som har boet i Huus med ham nægter det gandske, og siger, at hand var alt for from og dydig der til. Jeg gider derfor ikke være vidtløftigere, besynderlig naar jeg eftertænker, at PEDER OLSEN³, u-agtet hand ikke engang søger at fortsætte sin Reise inden om *Cap-Far-wel*; Saa skulle man dog formode, at hand nøye udspørger *Nivek* og hans Kammerat, som nu befinder dem 15 Miile Norden for *Cap-Far-wel* i *Onartok*⁴ eller *Agdluitsok*⁵ Fiorden midt i Monsr OLSENS Fare-Vande, da, i fald

¹ o: Vestgrønlænderne.

² qavdlunâq = hvid mand, ikke-Eskimo.

³ PEDER OLSEN WALLØE (1716—93), den kendte ekspeditionsrejsende, bødker og handelsassistent i Grønland, senere købmand i Rønne, død i Vartov i København.

⁴ Ūnartoq = den hede; den bekendte varme kilde i Agdluitsoq-fjorden.

⁵ Agdluitsoq-fjorden syd for Julianehaab.

han ellers forstaaer dem /: hvorpaa jeg til deels tviler, i Henseende til deres foranderlige Dialect i Sproget:/ kand man vente en meere fuldkommen, visere og tilforladerligere Efterretning end denne er; imidlertid kan man *ad interim* erfare heraf, at det er en gandske muelig Sag, at at komme op til Øster-Bøygden; Men hvad seer og lærer man nu med Nytte af dette Land, hvilket fra fordøm Tiid saa prægteligen staaer optegnet i Historien? ikke andet, end at det haver eens Skiæbne med det 4de *Monarchie*, nemlig: at hensvinde og blive til intet.

Den 10de Junii /: *Lars Dalager.*

3. Peder Olsen Walløes oplysninger om Østgrønlandingerne, 1751—52.

Af Peder Olsen Walløes brev til Missionskollegiet, dat. Igaleke-Panit¹ d. 18 Apr. 1752, hidsættes flg. ang. de af Dalager omtalte Østlændinger:

»Et Folk af andet Naturel /: dog ikke nær saa gode som disse :/ beretter man at være, i indeværende Aar, komne fra hin Side paa Landet, og boer i Nærværelsen af Staten-Hukk. Ligner deris Opførdsel Rygtet, ere de visselig noget *Barbareske*. Dog naar det kommer an paa at uddeele Skudsmaal, kand man ey altid troe Grønlanderne, thi de som ofteste gives dem et hæseligt *Portrait* der *meriterer* et bedre, og muelig det forholder sig ligeledes her. Overalt har vi i dette, som hvad andet der vil møde, fornemmelig at stoole paa den gode Gud som har bevaret os hidindtil og fremdeles er mægtig — saa og Redebon til, at hielpe og understøtte os i alle paakommende, og lovlige Tilfælde. Gid hine ikkuns vare ankomne, og Beretningen i saa Maade tilforladelig thi da forstoed det sig selv, der dog paa sine Tider maatte være fart forbi Jisen, og altsaa at formode der blev kommende for os, hvilket Haab i disse Omstændigheder vilde meget forsøde en og anden Vanskelighed, fornemmelig om det behagede Gud at sende mig u-skad i Østen² og igien tilbage,

¹ Igalikup pånit — fra Igalikofjordens munding, o: stedet hvor nu kolonien Julianehaab ligger. Her opslog Walløe paa sin ekspedition til Østkysten om høsten 1751 sit vinterkvarter og byggede et tarveligt overvintringshus, som han kaldte »Første-Vinter«.

² o: om til Østkysten.

med nogen saa ønskelig Efterretning i steden De høye Herrer's Omkostninger¹, og den Møye med videre, jeg i min Deel allerede derpaa, og fremdeles har at anvende.«

Iøvrigt findes disse Østgrønlandinger og deres overvintring paa den sydlige Vestkyst flere gange omtalt i Walløes dagbog.

Saaledes allerede i optegnelserne for oktober 1751:

»Den 22. ankom tvende Mænd i Kajaker, som foregav at de havde hiemme ved *Kap Farvel*; — — — De berettede, at der i sidste Efteraar² var kommen fra Østersiden af Landet nogle Folk, som vilde tage Vinter Ophold i Nærheden af *Staten Huk*, hvilke de gave Navnet *Innuktorumarsut*, som betyder Menneskeædere. De fortalte, at disse søgte i Særdeleshed at lure paa Menneskene, naar de sov, for da at dræbe dem ved at skiære Struben over eller paa anden Maade; men naar de ikke kunde belure dem saaledes, samledes de saa Mandstærke, at de endog vovede at angribe Menneskene vaagende, naar de kunde overfalde dem, saaledes at nogle kunde holde dem, imedens andre dræbte dem, dog føiede de til, at de øvede det sielden mod deres egen Folkeslægt, men derimod havde størst Appetit paa fremmede. De bad mig derfor indstændig, at jeg vilde afstaae fra mit Forsæt at drage om til Østerlandet, da disse Folk gandske vist vilde overfalde mig og mine for at æde os, som de gjorde imod andre de kunde overkomme. Jeg svarede disse gode Mennesker, at jeg slet ikke befrygtede hverken disse Menneskeædere eller andre Ildesindedes Overfald, thi vi have en stor Herre, nemlig Gud i Himlen, der antog sig og beskyttede mig og mine. Desforuden havde jeg saadanne Midler, at vi kunde nok forsvare os, om det skulde behøves imod hvem det endog maatte være. Jeg lod dem derpaa see et par Skydegevæhrer og forklarede dem dissers Virkning, for derved at skrække saavel Menneskeæderne som andre, der kunde have ondt i Sinde imod os, og bad dem fortælle ved Hiemkomsten i deres Egn for enhver, hvad for Redskaber jeg førte med mig, og som de havde seet, ikke tvivlende, at de jo snart vilde udbrede Rygtet derom; i øvrigt takkede jeg disse gode Folk for deres velmente Efterretninger

¹ Walløes ekspedition foranledigedes og bekostedes af Missionskollegiet.

² Maa forstaaes som 1751, se Dalagers beretning og ligeledes nedenfor Walløes dagbog. Naar han alligevel siger »sidste« efteraar, maa grunden være, at disse folk er kommen til Vestkysten tidlig paa efteraaret, vel sidst i august (jfr. Dalagers beretn.), altsaa et par maaneder forinden dette nedskreves.

og gav dem nogle Fiskekroge og Syenaale, hvorefter de droge den følgende Dag hjem.« —

19 april 1752, dagen efter at ovenciterte brev til missionskollegiet var skrevet, brød Walløe op fra sit vinterkvarter og begyndte rejsen videre sydover, stadig kæmpende med svære ishindringer. I Agdluitsoq-fjorden maatte han af denne grund gøre et længere ophold. Endelig mod slutningen af maaneden begyndte isen at spredes og sydfra nordgaaende Grønlandinger at indtræffe. Her kom han i direkte forbindelse med de omtalte Østgrønlandinger:

»Den 1. *May* ankom flere, deriblandt ogsaa Menneskeæderne, som man i forrige Efteraar havde fortalt at være kommet fra Landet om til den vestre Side. To Mænd af disse, navnlig *Parsok*¹ og *Tingutib*², vare begge gammelagtige. men deres Udseende var dog ikke saa barbarisk, som man havde udraabt dem for; de vilde heller ikke tilstaae, at de aad Mennesker. Jeg udspurgte dem saameget jeg kunde; de berettede, at de var i alt 4 Familier, udgaaet fra et Sted paa Østersiden af Landet kaldet *Ikkermione*³, hvoriblandt de 2de havde i afvigte Efteraar nedsadt sig ved *Staten Huk*⁴, men disse to herværende vare med deres folk⁵ farne lidet længere om paa Vest-siden, hvor de havde overvintret, de havde været to Sommere og en Vinter underveis fra deres Hiem, indtil de naaede sidstnævnte Opholdssted.

Angaaende Beskaffenheden af Øster Bygden /: i Østsiden :/ berettede de, at hele Landet var aldeles belagt med Iis og Snee undtagen nogle korte Næs og udenfor Kysten liggende Øer, at denne Iis hænger paa mange Steder ud over de fremstaaende Bierge og ved Fald i Havet ofte blive farlige for de forbikommende Baade eller Reisende. De forklarede videre, at der paa en Strækning ved Kysten, ved Navn *Puisilik*⁶, hvor Isen staaer indtil paa Havets Bund, samme til sine Tider ophæver sig pludselig førend de der forbifarende vide

¹ Paortoq el. Paorsoq = padleren; den der ror med dobbeltaare.

² Formodentlig Tingutak = eggeblomme.

³ Ikermiut (-ne er lokalis) — ø i munden af Mogens Heinesens fjord ca. 62 $\frac{1}{4}$ ° n. br. Saafremt de af Dalager omtalte Østgrønlandinger har talt sandhed, maa de altsaa blot ha overvintret her, men i virkeligheden høre hjemme langt nordligere.

⁴ Disse »2de« maa altsaa være de af Dalager omtalte.

⁵ o: deres husstande.

⁶ Puissortoq-bræen (se ovenfor s. 418 anm. 1).

noget deraf¹. Fremdeles sagde de, at Fiordene paa den Østre Side alle vare tillagte med en fast Iis, saa at man nuomstunder kunde ikke komme ind i nogen af dem. Der findes heller ikke noget Vildt, undtagen deriblandt kunde vise sig nogle Rytter; men hvide Bjørne kom derimellem; disse slutter jeg at komme fra Spitsbergen. Ydermere sagde de, at man ikke vidste der af noget slags Fiskerie at sige, at der end ikke faldt samme Sild eller saakaldede Lodder, hvilken Fisk er saa almindelig paa Vestsiden af Landet, da den stimer om Sommeren ind i stor Mængde næsten i alle Fiorde og Bugter. Paa Østsiden kommer disse Fisk efter bemeldte Folkes Forklaring kun paa et Sted kaldet *Kollosuk*², hvor der er en saadan Mangel paa iisbart Land, at Grønlænderne, som har fanget den, maae udbrede deres Telteskind paa Isen, for at behandle og tørre disse Lodder. Grønlænderne kalde dem Angmarset³. Klapmysser og adskillige andre Slags Sælhunde sagde de, at der var temmelig Mængde af, og at det var disse, at Beboerne paa den Side af Landet levede af. Deres Maade at fange dem paa, beskrev de at være den samme som i Disko Bugten; de paa passe, naar disse Dyr sætte Snuden op i Aabningerne af Isen for at drage Aande og de dræbe dem⁴.

Østlandet beskrev bemeldte Mænd derhos at være, som rimeligt efter disse Omstændigheder, meget tyndt beboet; de sagde at de vidste ingen anden Beboelse havde Sted, uden paa nogle faae Næs og Øer, hvor der kunde være 2, i det høieste 4 Huse, og imellem disse Steder kunde der være en to til flere Dages Reise. Man havde, sagde de, aldrig set Folk dér, som lignede os, der fandtes ikke heller Skove, og af Bygninger eller Huse kiendte de ingen andre eller af anden Bygningsmaade end de paa Vestlandet.

Heraf drager jeg den Slutning, at det er den tiltagende Iis og Snee, som har ødelagt de der i ældre Tider boende Nordmænd og Islændere og begravet under sig de derværende Skove, Kirker og Boliger.

¹ Jfr. Graahs foran citerte beskrivelse.

² Qulusuk — navnet paa den plads, hvor nu kolonien Angmagssalik ligger. Navnet Angmagssalik, som egentlig gælder fjorden, betyder netop: stedet hvor der er lodder.

³ Angmagssat, plur. af angmagssaq = lodde (*mallotus arcticus*).

⁴ Denne fangstmaade hedder máuneq og benyttes stadig i Disko Bugt og Ūmánaqs Bugt først paa vinteren, naar isen er snebar. Den kaldes aandehulsfangst.

Parsok forklarede endvidere, at der paa Østsiden faldt forfærdelige Stormvinde især af sydlige, og en overvættets Mængde Sne, saa at samme laae bestandig baade Sommer og Vinter, og det lidet Land, hvor Sneen og Isen kunde gaae bort om Sommeren, bestod kun af bare, skallede Stene, og hvor der var ingen eller saare liden Vegetation, som den megen Kulde aldeles dæmpede, de havde ikke Græs eller Straae og kun lidet Jord, saa at de manglede endog dette til Huusbygning, og at de dertil maatte udsøge flade og tynde Stene, som de kunde faae nogenledes til at passe sammen og istædet for Tørv og Muld fylde imellem med forslidte Sælskind og hvad de kunde bringe tilveie for at udelukke Vand og Kulde.«

Da de to Østgrønlandinger lod forstaa, at de agtede sig tilbage til deres hjemstavn paa Østkysten, naar angmagssatfangsten var endt, traf Walløe derefter aftale med dem om følgeskab, men fik ikke saa megen glæde deraf, idet navnlig Parsok viste sig upaalidelig, hvilket dog skrev sig fra følgende begivenhed, der gjorde ham utryg overfor Walløe:

»Den 23. (maj) kom Østerlænderen Parsok til mig og satte mig paa Prøve; han begjærede af mig, at jeg skulde vise ham Virkningen af vores Skydegevær, som han havde hørt Tale om, saavel om dets Knald som dets Virkning, og tilbød han ville tage sin Selskinds Jakke eller Pelts af, at skyde til Maals efter; jeg lod denne udspile, ladede mit Gevær godt med store Hagel og paa en Afstand af omtrent 30 Skridt skiød mod den. Jeg troer neppe noget Hagel forfeilede, saa at Pelsen blev af Huller fast som et Dørslag; dette gjorde en kiendelig Virkning af Forundring og Skræk hos Parsok. Han drog sin hullede Pels paa igien og bar den saalænge jeg saa ham, om det var af Overtroe eller anden Aarsag, veed jeg ikke, men troer imidlertid, at denne Hændelse indjog Grønlanderne en saadan Frygt for os, at de ikke fornærmede eller overfaldt os, som jeg ikke uden Grund troer vi havde kunnet befrygte.« —

Senere gir Walløe flg. beskrivelse af disse Østgrønlandinger: De »vare baade Mænd og Qvinder vel voxne, de havde brede brunladne Ansigter, flade Næser, smaa sorte Øine, temmelig store Øren, viide Munde med tykke nedhængende Læber, sorte Haar og Øienbryne; Mændene havde sort Skiæg, de saa og temmelig svigefulde ud af Øinene. Deres Sprog ligner gandske det Vesterlandske¹, men de have

¹ Dette er dog kun rigtigt med modifikation. Østgrønlandingerne bruger den saakaldte I-dialekt og har mange særskilte ord eller ord med anden betydning end paa Vestkysten. Men dette har Walløe neppe været sproget mægtig nok til at opfatte.

en egen Udtale og trække mere paa Ordene; deres Klædedragt ligner og meget den Vesterlandske, men Fruentimmernes ligner meget Mændenes, og hvad Yderpelsen angik, saa var begge Kiøns af Sæl-hunde Skind, men i Mangel af Rensdyrskind og Fuglehamme, hvoraf Vesterlænderne har Inderpelse eller Underklæder, have disse deres af tamme Hundeskind, ligesom og Hoser af samme. Deres Telte og Baade vare meget smaae, og Træværket i Konebaadene ikkun simpelt og skrøbeligt, hvoraf man noksom kan slutte, at deres Land er fattigt paa Skov, saavelsom paa Drivtømmer. Jerntøi eiede de kun lidet af, saasom nogle faae Knive, Sauge og Øxer, som de havde faaet paa Vesterlandet, men deres Lendser, Kastepile og Harpuner vare af Hvalfiske Been, hvilke de sagde at erholde af døde Hvalfiske, som de fandt imellem Drivisen.«

NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER

MEDDELELSER:

- Nr. 1. PETERSEN, KARL, *Isforholdene i Nordishavet i 1881 og 1882*. Optrykk av avisartikler. Med en innledning av Adolf Hoel. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 1, h. 4. Oslo 1926.
- „ 2. HOEL, ADOLF, *Om ordningen av de territoriale krav på Svalbard*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 1. Oslo 1928.
- „ 3. HOEL, ADOLF, *Suverenitetsspørsmålene i polartraktene*. — Særtrykk av Nordmands-Forbundet, årg. 21, h. 4 & 5. Oslo 1928.
- „ 4. BROCH, O. J., E. FJELD og A. HØYGAARD, *På ski over den sydlige del av Spitsbergen*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 3—4. Oslo 1928.
- „ 5. TANDBERG, ROLF S., *Med hundespenn på eftersøking efter „Italia“-folkene*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift b. 2, h. 3—4. Oslo 1928.
- „ 6. KJÆR, ROLF, *Farvannsbeskrivelse over kysten av Bjørnøya*. Oslo 1929.
- „ 7. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Jan Mayen. En oversikt over øens natur, historie og bygning*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 7. Oslo 1929.
- „ 8. I. LID, JOHANNES, *Mariskardet på Svalbard*. II. ISACHSEN, FRIDTJOV *Tidligere utforskning av området mellom Isfjorden og Wijdebay på Svalbard*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 2, h. 7. Oslo 1929.
- „ 9. LYNGE, B., *Moskusoksen i Øst-Grønland*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 1. Oslo 1930.
- „ 10. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Dagbok ført av Adolf Brandal under en overvintring på Øst-Grønland 1908—1909*. Oslo 1930.
- „ 11. ORVIN, ANDERS K., *Ekspedisjonen til Øst-Grønland med „Veslekari“ sommeren 1929*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 2—3. Oslo 1930.
- „ 12. ISACHSEN, GUNNAR, *I Norske Undersøkelser ved Sydpollendet 1929—31*. II. „Norvegia“-ekspedisjonen 1930—31. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 5—8. Oslo 1931.
- „ 13. *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjoner sommeren 1930*. I. ORVIN, ANDERS K., *Ekspedisjonen til Jan Mayen og Øst-Grønland*. II. KJÆR, ROLF, *Ekspedisjonen til Svalbard-farvannene*. III. FREBOLD, H., *Ekspedisjonen til Spitsbergen*. IV. HORN, GUNNAR, *Ekspedisjonen til Frans Josefs Land*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 3, h. 5—8. Oslo 1931.
- „ 14. I. HØEG, OVE ARBO, *The Fossil Wood from the Tertiary at Myggbukta, East Greenland*. II. ORVIN, ANDERS K., *A Fossil River Bed in East Greenland*. — Særtrykk av Norsk Geologisk Tidsskrift, b. 12. Oslo 1931.
- „ 15. VOGT, THOROLF, *Landets senkning i nutiden på Spitsbergen og Øst-Grønland*. — Særtrykk av Norsk Geologisk Tidsskrift, b. 12. Oslo 1931.

- Nr.16. HØEG, OVE ARBO, *Blütenbiologische Beobachtungen aus Spitzbergen*. Oslo 1932.
- „ 17. HØEG, OVE ARBO, *Notes on Some Arctic Fossil Wood, With a Re-description of Cupressinoxylon Polyommatum, Cramer*. Oslo 1932.
- „ 18. ISACHSEN, GUNNAR OG FRIDTJOV ISACHSEN, *Norske fangstmenns og fiskeres ferder til Grønland 1922—1931*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 1—3. Oslo 1932.
- „ 19. ISACHSEN, GUNNAR OG FRIDTJOV ISACHSEN, *Hvor langt mot nord kom de norrøne grønlandinger på sine fangstferder i bygdene*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 1—3. Oslo 1932.
- „ 20. VOGT, THOROLF, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Heimen“ sommeren 1931*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 5. Oslo 1933.
- „ 21. BRISTOWE, W. S., *The Spiders of Bear Island*. — Reprinted from Norsk Entomologisk Tidsskrift, b. 3, h. 3. Oslo 1933.
- „ 22. ISACHSEN, FRIDTJOV, *Verdien av den norske klappmyssfangst langs Sydøst-Grønland*. Oslo 1933.
- „ 23. LUNCKE, BERNHARD, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers luftkartlegning i Eirik Raudes Land 1932*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 6. Oslo 1933.
- „ 24. HORN, GUNNAR, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Veslemari“ sommeren 1932*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 4, h. 7. Oslo 1933.
- „ 25. ORVIN, ANDERS K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner til Nordøst-Grønland i årene 1931—1933*. — *Isfjord fyr og radiostasjon, Svalbard*. Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 5, h. 2. Oslo 1934.
- „ 26. GRIEG, JAMES A., *Some Echinoderms from Franz Josef Land, Victoriaøya and Hopen. Collected on the Norwegian Scientific Expedition 1930*. Oslo 1935.
- „ 27. OSTERMANN, H., *Dagbøker av nordmenn på Grønland før 1814*. Under trykning.
- „ 28. BAASHUUS-JESSEN, J., *Arctic Nervous Diseases*. Reprinted from Skandinavisk Veterinär-Tidsskrift, No. 6, 1935
- „ 29. I. KOLSRUD, OLUF, *Til Østgrønlands historie*. II. OSTERMANN, H., *De første efterretninger om østgrønlandingerne 1752*. — Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, b. 5, h. 7 Oslo 1935.